

VANHEMMUUDEN VALLANJAKO

Kirjallisuuskatsaus sijaishuollon aikaisesta yhteistyöstä ja vanhempien toimijuudesta

Elina Ojanne
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän Avoin Yliopisto
Kevät 2022

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Jyväskylän Avoin Yliopisto
Tekijä Ojanne, Elina	
Työn nimi VANHEMMUUDEN VALLANJAKO Kirjallisuuskatsaus sijaishuollon aikaisesta yhteistyöstä ja vanhemman toimijuudesta	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatin tutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 29
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämä tutkielma käsittelee lastensuojelun sijaishuollon ja biologisten vanhempien välistä yhteistyötä vuorovaikutuksen keinoin. Tutkielmassa selvitetään, millaisia vuorovaikutusvallan tasoja vanhempien ja sijaishuollon välisessä yhteistyössä ilmenee sekä sijaishuoltopaikkojen ammatillisuuden vaikutusta vuorovaikutuksessa käytettävään valtaan, vanhemman toimijuuteen ja osallisuuteen. Suhdeperustaisten toimintamallien käyttöön ottaminen valtakunnallisesti liittyy lastensuojelun kehittämiseen osana hallitusohjelmaa. Suhdeperustaisessa työssä painopiste on luottamuksellisuudessa ja avoimuudessa. Asiakkaan roolia osallisena ja toimijana edellytetään kaikessa sosiaalityössä. Työntekijän ammatilliseen osaamiseen kuuluvat vankat vuorovaikutustaidot.</p> <p>Tutkielman teoreettinen viitekehys käsittelee lastensuojelun sijaishuoltoa, yhteistyötä biologisen vanhemman ja sijaishuoltopaikan välillä, sosiaalityön valtaa, työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutussuhdetta, osallisuutta ja toimijuutta sekä vastavuoroisuutta. Osallisuuden katsotaan toteutuvan toisiinsa jatkuvassa kehässä vaikuttavina vastavuoroisuutena, toimijuutena ja vallanjakona.</p> <p>Tutkielman aineistona on kuusi tutkimusartikkelia ja kaksi väitöskirjaa, jotka käsittelevät sijaishuollon ja vanhempien välisen yhteistyön kokemuksia kaikkien toimijoiden näkökulmista. Artikkeleista kaksi on kotimaisia ja neljä ulkomaisia, väitöskirjat ovat kotimaisia. Tutkielma on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, laadullisena metasynteesinä, jossa tavoitteena on saada syvällisempi ymmärrys tarkasteltavana olevasta ilmiöstä. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin keinoin.</p> <p>Tutkielman tulosten perusteella sijaishuollon ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa esiintyy eri tasoilla tapahtuvaa vallankäyttöä, vanhemmuuden kontrollointia sekä vanhemman ohittamista päätöksenteossa. Toisaalta myös vastavuoroisuutta ja kasvatuskumppanuutta sekä aitoa kohtaamista on havaittavissa. Sijaishuoltopaikan ammatillisuudella ei tulosten perusteella ole vaikutusta vallankäytön jakaantumiseen. Vuorovaikutuksen vastavuoroisuutta esiintyy yhtä lailla perhehoidossa ja laitoshoidossa.</p>	
Asiasanat: lastensuojelu, sijaishuolto, yhteistyö, vuorovaikutus, valta, vanhemmuus, kirjallisuuskatsaus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LASTENSUOJELUN SIIJAISHUOLTO JA YHTEISTYÖ	4
2.1	Lastensuojelun sijaishuolto ja sijaishuoltopaikan valinta	4
2.2	Sijaishuollossa edellytetään yhteistyötä	5
3	YHTEISTYÖ VALLANJAKONA	7
3.1	Valta lastensuojelun sosiaalityössä.....	7
3.2	Asiantuntijavallasta dialogiseen vuorovaikutukseen.....	8
3.3	Asiakassuhde vuorovaikutussuhteena	10
3.4	Valta, vastavuoroisuus ja toimijuus	12
4	TUTKIMUSMETODI.....	15
4.1	Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus.....	15
4.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	16
4.3	Aineisto.....	17
5	TULOKSET	18
5.1	Vuorovaikutus toimijuuden ja vallan jakamisena	18
5.2	Olematonta vuorovaikutusvaltaa	18
5.3	Epätasaista vallanjakoa	20
5.4	Kohti vastavuoroisuutta.....	22
5.5	Näkymätöntä vaikuttamista.....	24
5.6	Vallankäytön ja ammatillisuuden suhde	25
6	YHTEENVETO	28
	LÄHTEET.....	30

LIITTEET

- Liite 1 Taulukko aineistosta
- Liite 2 Esimerkki aineiston analyysistä

1 JOHDANTO

Lastensuojelun kehittäminen on viime vuosina ollut osa hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. Avohuollossa painopisteenä ovat olleet systemisen työn toimintamallit. Sijaishuollossa on kiinnitetty huomiota lasten ja nuorten yhdenvertaisuuteen sekä oikeudenmukaisuuteen. Sijaishuoltopaikkojen laatu, valvonta ja ohjaus ovat olleet kehittämistyön keskiössä. Valtakunnallisena linjauksena on laajentaa systemisen työtteen käyttämistä avohuollosta sijais- ja jälkihuoltoon. Systemisen eli suhdeperustaisen työtteen ytimenä ovat monitoimijaisuus ja vuorovaikutuksen luottamuksellisuus. Keskeisiä seikkoja ovat dialogisuus sekä asiakkaan ja työntekijän suhde.

Yksi isoimmista ajatuksista uusimpien lastensuojelulain muutosten takana on ollut asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden vahvistaminen. Muutosohjelman toisella hallituskaudella on painotettu lapsen ja hänen perheensä osallistamista kaikissa lastensuojeluprosessien vaiheissa. Osallisuutta vahvistamalla katsotaan edistettävän yhteiskuntaan kuulumisen ja vaikuttamismahdollisuuksien tunnetta ja jopa katkaistavan ylisukupolvista lastensuojelun tarvetta.

Lastensuojelussa käytetään työn luonteen vuoksi valtaa, joka liittyy ihmis- ja perustuslaillisiin oikeuksiin. Lasten oikeuksien sopimuksen mukaan valtion on kunnioitettava vanhempien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia lasten kasvatuksesta. Lapsen oikeus turvalliseen kasvuun ja kehitykseen on määritelty laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Jos lapsen tasapainoinen kasvu ja kehitys vaarantuvat, on viranomaisella velvollisuus puuttua tilanteeseen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän velvoite vallankäyttöön perustuu lastensuojelulakiin. Perheen yksityisyydensuojaan liittyvän puuttumisen tulee olla aina tarkkaan harkittua ja perusteltua. Valtaa lastensuojeluprosessien aikana voidaan jakaa hyvällä yhteistyöllä ja osallisuudella.

Lastensuojelutyön kohteena on perhekokonaisuus, jonka jokainen perheenjäsen tulee ottaa huomioon. Vaikka sijoituksen aikana painotetaan lapsen edun toteuttamista, ei vanhemman osallisuutta saa ohittaa. Vanhemmuus ei lopu lastensuojelun

asiakkuuden myötä, ei edes sijoitukseen. Lastensuojelun tulee vahvistaa vanhemmuutta, ei estää sitä. Lapsen huoltajuus säilyy edelleen sillä vanhemmalla, jolla se on ollut ennen huostaanottoakin. Kodin ulkopuolelle sijoitetulla lapsella on oikeus olla yhteydessä läheisiinsä ja tavata kumpaakin vanhempaansa. Tämä oikeus velvoittaa sijaishuoltopaikkoja yhteistyöhön vanhempien kanssa. Lapsen tulee saada kokea, että hänen läheisiään kunnioitetaan ja arvostetaan. Vanhemmat kuitenkin tuntevat usein itsensä syrjäytetyksi lapsensa asioista ja arjesta.

Työn luonteen vuoksi viranomaisen vastuu huostaanotetun lapsen arjesta siirtyy sijaishuollon toimijoille, lastensuojelulaitoksille ja sijaisperheille (Alhanen 2014, 21). Sosiaalityössä tulee ottaa huomioon seikat, joita sijaishuollon vallankäyttöön liittyy. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on viranomainen, jonka vastuulla on huolehtia lapsen lainmukaisen, hyvän hoidon ja huolenpidon sekä osallisuuden toteutumisesta sijaishuollon aikana. Ammattilaisten tulee tuntea vastuunsa ja huolehtia sijaishuollossa asuvien lasten kasvattamisen ohella heidän vanhempiensa kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

Suomessa lasta ei koskaan voi sijoittaa pysyvästi, vaan kotiinpaluun edellytyksiä tulee jatkuvasti arvioida. Perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuuksien lisäämiseksi varhaiskasvatuksesta tuttua kasvatuskumppanuutta tulisi tavoitella myös lastensuojelussa. Kekkonen (2012, 8) mukaan kasvatuskumppanuus tarkoittaa dialogista, perhettä osallistavaa yhteistyötä. Puolesta tietämisen, tekemisen ja vakuuttamisen sijaan luodaan aitoa yhteistyötä ja lapsen edun tutkimista.

Dialogiin tulee kutsua lapsen lisäksi hänen lähipiirinsä, kukin voimavarojensa ja mahdollisuuksiensa mukaisesti. Paras mahdollinen lopputulos saadaan toimijoiden välisellä aidolla vastavuoroisuudella. Sijaishuollossa olevien lasten vanhempien kokemukset ulkopuolisuudesta ja syrjäytetyksi tulemisesta ovat voimakkaita. Toisaalta hyviä kokemuksia kasvatusvastuun jakamisesta on paljon. Sijaishuoltoa kehitettäessä on huomioitava seikat, joita tarvitaan onnistuneeseen interventioon. Lastensuojelun sosiaalityöllä on suuri vastuu siitä, että tukitoimin lapsen ja perheen tilanne saadaan kohenemaan.

Tällä tutkielmalla halutaan tuoda esiin vallankäyttöä vuorovaikutuksen keinoin lastensuojelun sijaishuollossa. Tutkielma perustuu sosiaalipsykologiseen teoriaan vallankäytön jakamisesta vuorovaikutuksellisin, yhteistyön ja kohtaamisen keinoin. Vanhemman osallisuutta ja toimijuutta tarkastellaan suhteessa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen arkeen. Tutkielman tavoitteena on esittää esimerkkejä siitä, miten sijoitettujen lasten vanhempien osallisuuden kokemuksia sijaishuollon aikana on tutkittu ja tuoda esiin kokemuksia yhteistyön toteutumisesta aikaisempien tutkimusten perusteella. Tarkoituksena on selvittää, millaista vallankäyttöä vuorovaikutuksessa esiintyy vanhempien ja sijaishuollon välisessä yhteistyössä valitussa aineistossa ja toteutuuko vanhempien osallisuus.

Tutkielman tutkimuskysymyksinä ovat:

K1: Millaista vallankäyttöä ilmenee sijaishuoltopaikkojen ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa valitussa aineistossa?

K2: Vaikuttaako sijaishuoltopaikan ammatillisuus edistävän yhteistyön sujuvuutta?

Tutkimuskysymykset on valittu sen mukaan, millaista tietoa sosiaalityössä tarvitaan sijaishuoltopaikkojen valvonnan ja ohjauksen toteutukseen. Valvonnasta ja ohjauksesta on vastuussa sijoitetun lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Tutkielman tuloksia voidaan hyödyntää tässä sosiaalityöhön sisältyvässä tehtävässä. Ammatillisuuden vaikutusta yhteistyön laatuun on syytä tutkia, jotta saadaan tietoa sijaishuoltopaikkojen ohjauksen oikeasta kohdistamisesta.

Tutkielma toteutetaan kirjallisuuskatsauksena, laadullisena metasynteesinä. Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu lastensuojelun sijaishuollosta, lastensuojelun sosiaalityön vallasta, vuorovaikutuksesta ja osallisuudesta. Osallisuus nähdään toisiinsa jatkuvassa kehässä vaikuttavina vallanjakona, toimijuutena ja vastavuoroisena vuorovaikutuksena. Vanhemman toimijuuden edellytyksenä nähdään valtaa jakava vuorovaikutus sijaishuoltopaikan ja vanhemman välillä. Sen katsotaan voimaannuttavan vanhempaa ja parhaimmillaan katkaisevan ylisukupolvista syrjäytymistä.

Aineistoksi on valittu kaksi kotimaista väitöskirjaa sekä tutkimuksiin perustuvia kotimaisia ja ulkomaisia artikkeleita sijaishuollon ja vanhempien välisestä yhteistyöstä sijaishuollon eri muodoissa. Artikkeleista kaksi on kotimaisia ja neljä ulkomailla laadittuja. Kaikki artikkelit ovat vertaisarvioituja ja niistä on koko teksti saatavilla. Aineiston analyysin pohjana käytetään vuorovaikutuksen ja yhteistyön teorioita. Pääpaino on Kaarina Mönkkösen (2002; 2018) vuorovaikutuksen tasojen teoriassa. Siinä lähdetään liikkeelle tilanteesta olost, jossa vuorovaikutusta toimijoiden välillä ei juurikaan ole. Sosiaalisen vaikuttamisen tason, pelin ja yhteistyön tason kautta päädytään viidenteen tasoon eli yhteistoimintaan, jossa vuorovaikutus on aidosti vastavuoroista ja vuorovaikutussuhteen valta jakaantunut toimijoiden kesken. Mönkkösen teorian painottumiseen on päädytty siksi, että se sisältää ajatuksen vuorovaikutuksen kehittymisen mahdollisuudesta kohti tasaisempaa vallanjakoa. Sosiaalityön ydintä on tavoitella muutosta yksilön ei-toivottuun tilanteeseen. Sosiaalityön keinoin tulee tähdätä myös muutoksiin epäoikeudenmukaisissa yhteiskunnan rakenteissa (vrt. Törrönen 2016a).

Tuloksissa toimimaton yhteistyö sijaisperheiden ja vanhempien välillä jaetaan olemattomaksi vaikutusvallaksi ja epätasaiseksi vallanjaoksi. Kun vuorovaikutus on toimivaa, kuljetaan kohti vastavuoroisuutta. Lisäksi aineistosta nousee esiin uusi vuorovaikutuksen taso, näkymätön vaikuttaminen. Ammatillisuus ja yhteistyön toimivuus eivät aineiston perusteella näyttäyty toisiinsa suoraan kytkeytyneiksi.

2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO JA YHTEISTYÖ

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto ja sijaishuoltopaikan valinta

Lapsenhuoltolain (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 190/2019, 1 §) mukaan *lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti* tulee turvata. Lapsen huollon tulee lisäksi *turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä*. Hyvän hoidon ja kasvatuksen lisäksi *lapsen tulee saada osakseen tarpeellista valvontaa ja huolenpitoa*. Lapsen *tulee saada osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä*. Lapsen fyysinen kurittaminen ja loukkaava kohtelu ovat kiellettyjä.

Kaikissa lasten ja lapsiperheiden palveluissa tulee ensisijaisesti tukea vanhempaa kasvatustehtävässään. Perustason palveluiden tulee olla kaikkien saatavilla. Niitä ovat muun muassa päivähoito, neuvola, perusopetus ja nuorisopalvelut. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan peruspalveluissa erityisenä tukena lapsen tarpeen mukaisesti. Perhekohtaisia palveluita ovat harkinnanvaraiset palvelut lapsiperheiden sosiaalipalveluissa ja lastensuojelussa. Lastensuojelussa palveluita tarjotaan avo-, sijais- tai jälkihuoltona. Lapsen kasvuolosuhteiden vaarantaessa hänen kasvuaan tai kehitystään ja muiden tukitoimien, kuten tukihenkilötoiminnan, lapsiperheiden kotipalvelun tai perhekuntoutuksen, ollessa riittämättömiä tulee lapsi sijoittaa kodin ulkopuolelle.

Suomessa lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, kiireellisenä avohuollon tukitoimena, kiireellisesti sijoitettuna, tuomioistuimen väliaikaisella määräyksellä tai huostaanotettuna. Pienimmän puuttumisen periaatteella avohuollon sijoitus on sijoituksista ensisijaisin, jos osalliset ovat siihen suostuvaisia. Kiireellinen sijoitus tulee tehdä, mikäli lapsi ja huoltajat vastustavat sijoitusta, huostaanoton edellytykset täyttyvät ja lapsi on välittömässä vaarassa tai sijoitukselle muutoin kiireellinen ja pakottava tarve. (vrt. Lamponen 2016,

127.) Viimesijaisin lastensuojelun keino turvata lapsen tilanne on huostaanotto. Siihen voidaan ryhtyä vain, jos muut lastensuojelulain mukaiset tukitoimet ovat riittämättömiä ja se on lapsen edun mukaista. (Pösö 2016.)

Lastensuojelulaki edellyttää, että sosiaaliviranomaisen on hankittava huostaanotetulle lapselle hänen tarpeisiinsa parhaiten vastaava sijaishuolto paikka. Sijaishuolto paikan valintaan vaikuttavat lapsen yksilölliset ominaisuudet, syy sijaishuollon tarpeeseen, jatkuvuus ja lapselle läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisen mahdollisuus. Perhehoito on määritelty lastensuojelulaissa ensisijaiseksi sijaishuollon muodoksi. Sitä voidaan toteuttaa toimeksiantosuhteisesti yksityiskodissa tai luvanvaraisesti toimivassa ammatillisessa perhekodissa (Perhehoitolaki 263/2015, 3–4 §). Muita sijaishuollon toteuttamistapoja ovat laitoshoido ja muu lapsen tarpeita vastaava tapa, joka voi olla esimerkiksi hoito psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa (Araneva 2018, 135–136). Ammatillisen perhehoidon ja laitoshoidon osalta työntekijöiden ammattitaitovaatimukset on määritelty lailla (Lastensuojelulaki 417/2007; Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015; Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä 1379/2010). Toimeksiantosuhteiselta perhehoitajalta edellytetään ennakkovalmennukseen osallistumista, mutta sosiaali-, terveys- tai kasvatusalan koulutusta ei vaadita.

2.2 Sijaishuollossa edellytetään yhteistyötä

Ensimmäisen lastensuojelulain myötä vuonna 1936 lastensuojelu sai institutionaalisen aseman, jota vuoden 1983 laissa purettiin. Toinen lastensuojelulaki oli yksilöä korostava ja valtasuhteita purkava. Kolmannessa laissa vuonna 2007 asiakkaan asemaa vahvistettiin entisestään. Uusimmat lakimuutokset velvoittavat yhteistyöhön lapsen ympärillä olevien läheisten ja viranomaisten kanssa. (Tanskanen 2019.)

Kaikki sosiaalipalvelut tulee tuottaa lainmukaisesti, laadukkaasti ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Niiden tulee olla luottamuksellisia, asiakasta kunnioittavia ja osallistavia. Lastensuojelussa laatuun liittyy vahvasti lapsen edun toteutuminen. Lapsen etu on käsitteenä haastava ja eri yhteyksissä sillä katsotaankin olevan erilaisia sisältöjä. Yhtä mieltä voidaan olla siitä, että lapsen etuun liittyy lapsen oikeuksien toteutuminen. Useimmiten lapsen eduksi katsotaan jatkuvuus ja pysyvät ihmissuhteet sekä oikeus omaan vanhempansa. Viranomaisten tehtävänä on mahdollistaa tämän oikeuden toteutuminen.

Sosiaali- ja terveysministeriön (2019, 69) laatimissa lastensuojelun laatusuosituksissa vastuu yhteistyöstä on määritelty sijaishuolto paikan tehtäväksi sijaishuollon toteuttamistavasta riippumatta. Laatusuosituksen mukaan kaikkien sijaishuollon toimijoiden tulee puhua lapsen perheestä ja läheisistä kunnioittavaan ja arvostavaan sävyyn. Lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpito tulee mahdollistaa

sekä asiakassuunnitelmassa sovitusta yhteydenpidosta huolehtia. Lisäksi sijaishuollon toimijan tulee pitää perheeseen yhteyttä kertomalla lapsen kuulumisista ja arjen sujumisesta. Yhteistyöhön tulee sitoutua suunnitelmallisella tavalla.

Perhehoitajan tehtävänä on tukea lapsen läheisten osallisuutta lapsen arjessa. Ammatillisen perhekodin vanhemman ja laitoksen työntekijän tehtävänä on arvioida ihmissuhteiden vaikutusta lapsen arkeen. Laitospalveluiden tuottajan tulee edellisten seikkojen lisäksi hyödyntää lapsen läheisten asiantuntijuutta suhteessa lapseen. Palveluntuottajan vastuulla on huolehtia siitä, että työntekijöillä on riittävä ammattitaito yhteistyön turvaamiseksi. Lisäksi laitoksessa tulee olla tilat, jotka mahdollistavat yhteistyön. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 69.)

Vanhemmista eroon joutuminen on lapselle raskas psyykkinen kuormitus, johon hän tarvitsee aikuisten tukea. Vanhempien osallistuminen lapsen arkeen ei aina ole mahdollista, mutta siihen tulee pyrkiä. Yhteistyö toimijoiden välillä luo lapselle turvallisuutta ja parantaa sijaishuollon onnistumisen mahdollisuuksia. Vaikka tämä on tiedostettu jo pitkään, puuttuvat yhteistyön rakenteet ja toimintamallit edelleen. Rinne (2019) toteaa pro gradu -tutkielmassaan, että yhteistyön haasteina ovat vanhempien ulkopuolisuuden kokemukset, hajanainen palvelujärjestelmä ja työntekijöiden vaihtuvuus. Vanhemmat kokevat herkästi tulevansa leimatuiksi ja ohitetuiksi lapseensa liittyvissä asioissa.

Vanhempien osallisuutta voidaan lisätä tarjoamalla vaikuttamismahdollisuuksia (Vuorenmaa 2016, 85). Jakamalla vastuuta lapsen arkeen ja päätöksentekoon liittyen luodaan vanhemman toimijuutta. Jaetussa vanhemmuudessa pyritään eroon ammattilaisten vallasta ja vanhempia kunnioitetaan oman lapsensa asioiden asiantuntijoina. Tavoitteena on aito, dialoginen yhteistyö ja lapsen edun toteutuminen.

3 YHTEISTYÖ VALLANJAKONA

3.1 Valta lastensuojelun sosiaalityössä

Sosiaalisiin tilanteisiin liittyvää vallankäyttöä sisältyy jokaiseen kohtaamiseen asenteina ja suhtautumisena. Erityisesti lastensuojelun sosiaalityössä työn luonteeseen kuuluu vallankäyttö ja ratkaisut, joista ei aina olla asiakkaan kanssa samaa mieltä. Lastensuojelun sosiaalityössä vallankäyttö perustuu lain määrittelemään velvollisuuden turvata lapsen oikeus turvalliseen ja tasapainoiseen kasvuympäristöön, *monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun* (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 §). Äärimmäisintä vallankäyttöä edustavat kiireellinen sijoitus ja huostaanotto, jotka siirtävät vastuun ja vallan lapsen asioista sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle eli käytännössä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle (Alhanen 2014, 18).

Eteläpelto, Heiskanen ja Collin (2011) lainaavat artikkelissaan Foucaultin ajatusta vallasta. Siinä valta liittyy yksilön kykenevyyteen, voimaan ja osaamiseen, jotka luovat mahdollisuuden subjektiuteen. Aikio (2017, 15) toteaa Foucaultista tulleen sosiaalityön tutkimuksen valtateoreetikko, jota on osittain tulkittu huolimattomasti. Aikion mukaan Foucaultin valtateoriassa on oleellista tarkastella vallan oikeutuksen sijaan sitä, miten valtaa toteutetaan erilaisissa instituutioissa. Oleellista ei ole se, kuka valtaa käyttää vaan se, miten vallankäyttö muokkaa vallan eri osapuolia. Ajatuksena on ollut siirtää tutkimusta vallan rajoittavista tekijöistä vallan tuottamiin mahdollisuuksiin.

Aikio (2017, 120–126) kuvaa Wrongia lainaten työntekijän valtaa vuorovaikutuksellisenä kykynä, jota omataan tai käytetään. *Vallan omaaminen* on toisiin vaikuttamisen kykyä silloinkin kun valtaa ei olla harjoittamassa. *Vallan käyttäminen* taas on katkonaisempaa. Se tapahtuu välittömässä tilanteessa, jossa toinen ihminen saadaan toimimaan halutulla tavalla. Sosiaalityössä työntekijällä on *valtaresursseja*, jotka

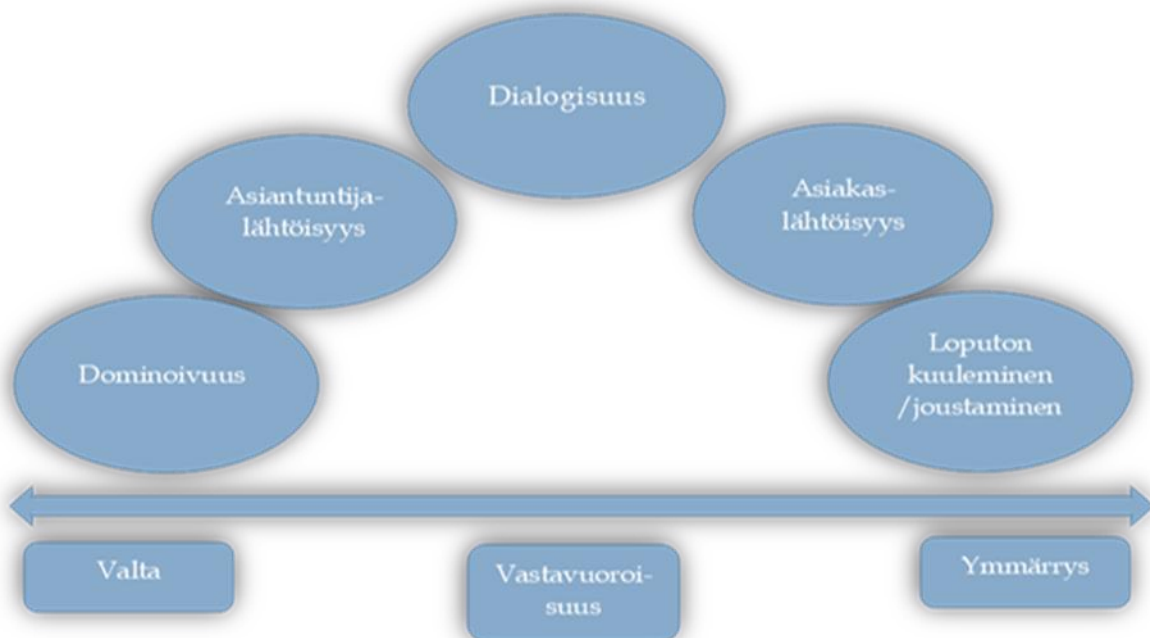
mahdollistavat vallan harjoittamisen. Kun vallankäyttöön liittyy asiakkaan tuntema uhka, on kyse *pakottavasta auktoriteetista*. *Palkitsevassa/houkuttelevassa auktoriteetissa* asiakas uskoo saavansa tietyn palkinnon käyttäytymisestään työntekijän toivomalla tavalla. *Legitiimi auktoriteetti* liittyy yhteisön normeihin ja yhteistöihin, joihin vallan osapuolet kuuluvat. Se perustuu lupaan, jonka asiakas antaa työntekijälle asettuaan asiakkaan rooliin. *Kompetentti auktoriteetti* on vallan kohteen uskomusta siitä, että vallan haltija tietää tai osaa kyseisen asian paremmin ja antaa siksi luvan hallita itseään. *Persoonallinen auktoriteetti* pohjautuu asiakkaan arvostetuksi ja merkitykselliseksi itsensä tuntemiseen. Vallan tarjoaminen työntekijälle tapahtuu halusta miellyttää työntekijää, joka arvostaa asiakasta. Persoonallisen auktoriteetin kautta saavutettu valta on tehokkainta ja pitkäkestoisinta. Sitä voi käyttää muiden vallanmuotojen kanssa samanaikaisesti.

Lastensuojelun vallankäytössä pakottava auktoriteetti voi liittyä esimerkiksi lasten menettämisen uhkaan. Palkitseva tai houkutteleva auktoriteetti saatetaan nähdä mahdollisuutena saada lapset takaisin kotiin tai taloudelliseen tukeen. Kompetentti auktoriteetti voi olla esimerkiksi perhetyön tai perhekuntoutuksen vastaanottamista työntekijöiden ammattitaitoon perustuen. Persoonallinen auktoriteetti on edellytys dialogiselle tai systeemiselle vuorovaikutustyölle, mutta se voi myös helpottaa asiakkaan suhtautumista muihin auktoriteetin muotoihin. Asiakkaan saattaa olla helpompi hyväksyä tarjottuja palveluita, jos kokee olevansa arvostettu.

3.2 Asiantuntijavallasta dialogiseen vuorovaikutukseen

Sosiaalityön historiassa asiakkaaseen suhtautuminen on vaihdellut vuosikymmenten aikana. Yhteistyöhön asennoitumista vuorovaikutustilanteissa voidaan kuvailla position käsitteellä. Vallalla olleet käsitykset positioista ovat vaikuttaneet asiakkaan kohtaamiseen. Kun sosiaalitarkkaajien kouluttaminen maassamme alkoi 1950-luvulla, toivat uudet tarkkaajat alalle uudenlaista asiantuntijuutta. Kokemukseen ja vapaaehtoisuuteen perustuneesta köyhäinhoidon aikakaudesta siirryttiin asiantuntijakeskeisyyden aikakauteen. (Harjula 2020, 57.) Asiantuntijakeskeiseen rooliin kuului vallankäyttö, jota perusteltiin tietämyksellä ja kouluttautuneisuudella. 1970-luvulla asiakkuuksien perustuminen vapaaehtoisuuteen ja sosiaalityön luonne palveluna nostivat päätään. Vuonna 1982 nämä periaatteet kirjattiin sosiaalihuoltolakiin. (Satka, Moilanen & Annola 2020, 15.) 1980-luvulla asiakkaan asemaa korostettaessa päädyttiin asiantuntijavallasta toiseen ääripäähän eli asiakaskeskeisyyteen. Asiakaskeskeisyyden koettiin kuitenkin menneen asiakkaan liian pitkälle vietyyn ymmärtämiseen. Keskustelu asiakkaan päätösvallasta johti 1990-luvun sosiaalityön muutostarpeisiin. (Mönkönen 2018, 83.)

2000-luvulla on etsitty uudenlaista suuntaa, jossa työ perustuu tutkimustietoon, sosi-aaliteorian ammattitaitoon, asiakkaan toimijuuteen sekä monitoimijaiseen yhteistyöhön. Asiakkaan ja työntekijän vastakkainasettelusta on luovuttu ja ymmärretty, että työtä tulee tehdä aidosti yhdessä, dialogisella otteella. Dialogisuus perustuu vasta-vuoroisuuteen, jossa vuorovaikutuksen osapuolet ovat tasa-arvoisessa asemassa. Työntekijän valta liittyy hänen ammattilliseen koulutukseensa, kokemukseensa ja vir-kavastuuseensa. Asiakkaan valta perustuu puolestaan itsemääräämisoikeuteen ja asi-antuntijuuteen omassa asiassaan. Dialogisella työllä etsitään yhdessä työn suuntaa, vahvistetaan asiakkaan osallisuutta sekä kokemusta vallasta omaa elämää koskeviin päätöksiin. Mönkkönen (2018, 121) kuvaa työntekijän ja asiakkaan välisten positioi-den ääripäinä olevan työntekijän dominoivuus ja asiakkaan loputon ymmärtäminen. Dialoginen työote sijoittuu niiden väliin. Dialogisuutta asiantuntijalähtöisen ja asia-ksalähtöisen työotteen välissä on kuvattu kuviossa 1.

KUVIO 1. Vuorovaikutussuhteen positiot (Mönkkönen 2018, 121)

Mönkkösen (2018, 121) mallissa työntekijän ja asiakkaan välisten positioiden ääripäinä ovat sosi-aaliteoriassa työntekijän dominoivuus ja asiakkaan loputon ymmärtäminen. Työn laatuun vaikuttavat ammattitaidon lisäksi työntekijän vuorovaikutustaidot ja persoona. Valta on liitetty asiantuntijan dominoivaan positioon. Vastakkaisessa asenteessa, liian pitkälle viedyssä asiakkaan ymmärtämisessä, valta on katsottu olevan asiakkaalla. Sen voitaisiin kuitenkin ajatella olevan edelleen työntekijällä, koska hän valitsee asiakasalähtöisyyden tai loputtoman kuulemisen. Vaikka asiakkaan

asemaa korostetaan, jää työntekijälle valta päättää, kuinka pitkälle asiakkaan oma päätösvalta ulottuu. Työntekijä asettaa omasta asemastaan käsin reunaehdot. Dialogissa päästään lähimmäksi vallan tasaista jakautumista, mutta siinäkin reunaehdot sanelee työntekijä. Asiakkaalla on kuitenkin valta olla asianomaisena omassa asiassa sekä mahdollisuus tulla kuulluksi ja nähdyksi. Tarkoituksena on löytää yhdessä parhaat mahdolliset tavat toimia, jakaa valtaa ja toimijuutta. Työntekijän ja asiakkaan dialogisen kohtaamisen katsotaan olevan ennen kaikkea vuorovaikutussuhde, jossa kummallakin osapuolella on mahdollisuus esittää mielipiteensä ja tulla kunnioitetuksi.

3.3 Asiakassuhde vuorovaikutussuhteena

Vuorovaikutusta psykologisena toimintana voidaan kuvata esimerkiksi Mikkosen (2006) tavoin Eric Bernen luoman transaktioanalyysin pohjalta. Se on persoonallisuus- ja vuorovaikutusteoria, jonka perustuu minätilojen jaotteluun vanhempi-aikuinenlapsi. Minätilojen tasoilla ei ole mitään tekemistä iän kanssa, vaan ne viittaavat tapaan tuntea, ajatella ja käyttäytyä. Minätilat saavat aikaan vuorovaikutukselliset transaktiot ihmisten välisessä kommunikaatiossa. Niihin vaikuttavat persoonan jo melko varhaisessa vaiheessa muodostunut ja suhteellisen pysyvä minäkuva. Kielteiset ajatukset ja tunteet itsestä vaikuttavat tapamme olla yhteydessä toisten kanssa.

Työidentiteettiimme vaikuttavat ammattitaitomme lisäksi omat kokemuksemme, vuorovaikutustaitomme ja persoonamme. Etenkin lastensuojelun sosiaalityössä tällä on iso merkitys. Teemme valintoja helposti omista kokemuksistamme käsin. Työntekijän asemassa tulee tunnistaa itsestään seikkoja, jotka vaikuttavat vuorovaikutukseemme ja tapamme kohdata haastavissa tilanteissa olevia asiakkaita.

Työntekijän ja asiakkaan suhdetta on tutkittu sosiaalipsykologiassa monin tavoin. Juhila (2011) perustaa teoriansa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän vuorovaikutuksesta laajaan ja moninaiseen aineistoon, joka muodostuu muun muassa tutkimuksista, aikalaisdiagnooseista ja sosiaalipoliittisista visioista. Hän jakaa sosiaalityön asiakkaan ja työntekijän suhteen ensinnäkin *liittämis- ja kontrollisuhteeksi*, jossa yhteiskunnan ulkopuolelle ajautuneita liitetään yhteiskuntaan ja kontrolloidaan. Siinä asiakkaan roolina on asettua työntekijän toimenpiteiden kohteeksi. Toisena nimetään *kumppanuussuhde*, jossa tavoitellaan asiakkaan tilanteen muutosta yhdessä. Kolmantena asiakkaan ja työntekijän suhde voi olla *huolenpitosuhde*, jossa työntekijän roolina on pitää huolta asiakkaan asioista sekä tarjota tukea ja apua.

Jokinen (2016) puolestaan esittää asiakkaiden kohtaamisten tapahtuvan *institutionaalisenä, yhteiskunnallisena, ammatillisena sekä vuorovaikutuksessa rakentuvan suhteena*. Yhteiskunnallinen suhde rakentuu kulloinkin yhteiskunnassa vallitsevassa odotusten,

edellytysten ja poliittisen päätösten ympäristössä. *Institutionaalinen suhde* tarkoittaa asiakkaan ja työntekijän rooleissa tapahtuvaa suhdetta, johon väistämättä liittyy valta. Valta nähdään siinä negatiivisena vallankäyttönä tai positiivisena mahdollisuutena auttaa asiakasta muutokseen ja palveluiden tarjoamiseen. *Ammatillinen auttamissuhde* perustuu työntekijän ammattietiikkaan, arvoihin sekä tietoon, joita kohdistetaan asiakkaan elämäntilanteen muutokseen. Neljännen tason, *vuorovaikutukseen rakentuva suhteen*, Juhila ja Jokinen ovat määritelleet samankaltaisesti ja se kuvautuu dialogisena työotteena.

Vuorovaikutuksessa rakentuvassa suhteessa asiakas ja työntekijä ovat kontekstissaan rakentuvassa suhteessa, joka sisältää elementtejä muista edellä mainituista suhteista. Tavoitteena on vastavuoroisuus, empatia ja luottamuksellisuus. Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde asiakkaan ja työntekijän välisenä suhteena rakentuu muiden elementtien asettamissa reunaehdoissa. Siinä kohtaamisen merkityksellisyyden muodostavat asiakkaan aktiivinen kuunteleminen ja huomioiminen sekä molempien puolisten merkitysten luominen, dialogisuus. (Jokinen 2016; Juhila 2011.)

Mönkkönen (2018, 122–136) on puolestaan laatinut Carl Coachin vuorovaikutuksen elementeistä vuorovaikutuksen tasojen teorian, jossa vallan jakaantumista esitellään vuorovaikutuksessa esiintyvänä tasoina. Tilanteessa olon tasolta, jossa vuorovaikutusta ei ole lainkaan tai se on hyvin vähäistä, päästään vaiheittain aitoon yhteistoihintaan, jossa valta on jakaantunut tasapuolisesti. Mönkkönen on tehnyt alkuperäisen version teoriastaan väitöskirjaa tehdessään vuonna 2002. Se on ensimmäisiä Suomessa laadittuja sosiaalipsykologisia vuorovaikutusteorioita, jotka syntyivät 1990-luvulta alkaessa asiakkaan aseman muutoksessa. Vaikka teoria tunnustaa, ettei vuorovaikutus välttämättä etene tasolta toiselle, nähdään siinä mahdollisuus vallan tasaisempaan jakaantumiseen ihmissuhteen kehittyessä luottamuksellisempaan ja vasta-vooroisempaan suuntaan.

Hänninen ja Poikela (2016, 149) jakavat Hännisen vuonna 2003 laatiman tutkimuksen perusteella työntekijöiden ja asiakkaan väliset kohtaamiset epäonnistuneiksi eli ohittamiseksi, osittain luottamusta herättäväksi hetkelliseksi kohtaamiseksi sekä läsnäoloksi, jossa tapahtuu aito kohtaaminen ja luottamuksellisuus. Ohittamisessa asiakas jää yksin. Hetkelliseen kohtaamiseen liittyy työntekijöiden toiminta ja asiakkaan prosessien sujuvoittaminen sekä ajoittainen luottamus. Läsnäolossa työntekijät ovat tilanteissa asiakkaan kanssa yhdessä. He toteavat, että lähtökohtaisesti työntekijällä on kohtaamisessa enemmän valtaa ja vastuuta, mutta molemmat vuorovaikutuksen osapuolet vaikuttavat vuorovaikutuksen ilmapiiriin.

Laakson (2009, 200–212) väitöskirja on etnografia lastenkotityöstä. Siinä osana tutkimusta on selvitetty lastenkotien ja vanhempien välistä yhteistyötä. Laakso on tutkimusta tehdessään jalkautunut suomalaisiin lastenkoteihin tarkastelemaan lastenkotityön sisältöjä. Laajan aineiston analyysin tuloksena hän on jakanut tehtävän työn

lastenkotityöksi ja vanhemmuustyöksi. Sijaishuollon ja vanhempien välisen yhteistyön hän jakaa käytännölliseen kasvatuskumppanuuteen, vanhemmuuden kontrollointiin ja vanhemmaksi houkutteluun. Käytännöllinen kasvatuskumppanuus on dialogista ja vastavuoroista. Vanhemmuuden kontrollointiin liittyy valta-aseman väärinkäyttämistä vuorovaikutustilanteissa. Vanhemmaksi houkuttelussa vanhempaa kutsutaan osalliseksi lapsensa arkeen ja päätöksentekoon.

Vaikka ammattitaito on merkityksellinen osa asiakkaan kohtaamista, asetumme rooliimme työntekijöinä vaihtelevilla tavoilla. Työntekijöiden ammatillisuuden ajatellaan usein olevan uhattuna, jos asiakasta asetetaan samalle tasolle työntekijän kanssa. Sen sijaan työntekijällä voitaisiin ajatella olevan vahva ammatti-identiteetti, jos hän pystyy asettumaan asiakkaan kanssa samaan vuorovaikutuksen tilaan, jossa kumpikin ovat tasa-arvoisina toimijoina.

3.4 Valta, vastavuoroisuus ja toimijuus

Sosiaalityöllä tähdätään hyvinvoinnin lisääntymiseen. Ihmisen osallisuutta ja toimijuutta pidetään hyvinvoinnin kannalta merkityksellisinä ja syrjäytymisen vastakohina. Osallisuus merkitsee sitä, että ihminen pääsee osalliseksi jostakin (Törrönen 2016a). Toimijuuden ajatellaan olevan mahdollisuus tehdä vapaasti omaa elää koskevia päätöksiä (Juvonen 2013, 331–332). Osallisuus on kokemus, joka syntyy yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi kuulumisen tunteesta. Se on omaan elämään liittyvää päätösvaltaa, omien asioiden ja tekemisten säätelyvaltaa sekä vaikuttamisen tunnetta lähiympäristön asioissa. Osallisuuteen kuuluu se, että voi vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiinsa ja tulee niissä kuulluksi. (Oranen 2008, 9–16.) Osallisuutta ei kokemuksellisuuteensa vuoksi voida tarjota valmiina, siihen voidaan ainoastaan luoda mahdollisuuksia.

Toimijuuteen liittyy asiakkaan tavoitteellisuus eli vapaus valita tavoitteita toiminnalleen, mahdollisuus itseohjautuvuuteen ja reflektioon. Reflektiossa ihmisellä on kyky toimintansa muuttamiseen arviointinsa perusteella. Toimijuuden mahdollistaminen on enemmän kuin kuuntelemista. (Hokkanen 2013.) Kuuntelemisesta toimijuus erottuu asiakkaan sitoutumisena, osallistumisena ja valtana sekä mahdollisuutensa käyttää sitä (Hokkanen 2013, 5–63; Romakkaniemi & Kilpeläinen 2013, 263). Toimijuuden ja osallisuuden määritelmät vaihtelevat eri yhteyksissä, mutta yhteistä erilaisille käsityksille on yhteys vallankäyttöön. Kyse on vallasta tehdä valintoja ja vaikuttaa. Kun toimintaa ohjaa ulkoinen motivaatio eli tavoite, jota emme voi itse määrittellä, on kyse käyttäytymisestä. Jos toiminnalla on sisäinen tavoite, voimme valita ja tulemme toimijoiksi. Mönkkönen (2018, 169–171) kuvaa tätä toimintaidentiteetiksi.

Vuorovaikutuksessa sosiaaliset teot tulevat näkyviksi. Esiin nousee myös näkymättömiä valtasuhteita. (Törrönen 2016b.) Asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja asiakkaan osallisuuden edistäminen kuuluvat sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Työssä tarvitaan empatiaa, ymmärrystä, inhimillisyyttä sekä asiakkaan arvostamista. Sosiaalityössä vuorovaikutusosaamista ja substanssiosaamista ei voida täysin erottaa toisistaan. Vuorovaikutusosaaminen perustuu rohkeuteen lähteä etsimään yhteistä totuutta asiakkaan kanssa. Vaikeistakin asioista tulee voida puhua luontevasti, avoimesti ja asiakasta kunnioittavasti eli vastavuoroisesti.

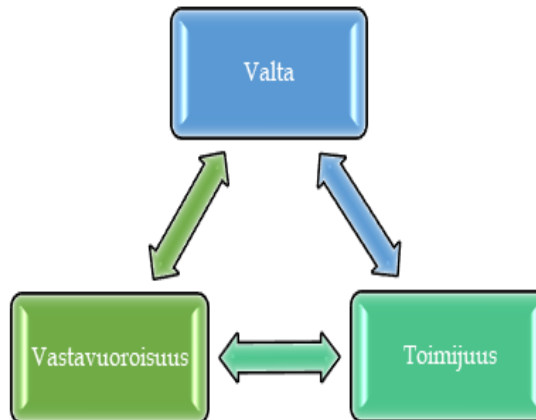
Vastavuoroisuus liittyy perinteisesti sosiaalisen pääoman tutkimukseen (Törrönen 2016b). Sosiaalinen pääoma liittyy yhteiskunnalliseen muutokseen, verkostoihin sekä yhteiskunnan jäsenten väliseen yhteistoimintaan ja siihen liittyviin normeihin. Yksilöiden väliset sosiaaliset suhteet ja instituutiot ohjaavat yksilöiden toimintaa. (Ruuskanen 2021.) Sosiaaliseen pääomaan vastavuoroisuus kytkeytyy sosiaalisena toimintana, joka tuo esiin yhteisön valtasuhteet ja niiden rakenteet (Törrönen 2016b).

Vastavuoroisuus asiakkaan ja työntekijän välillä on vuorovaikutusta parhaimmillaan. Törrösen (2016b) mukaan vastavuoroisuus syntyy luottamuksen kokemuksesta. Se on osallisuuden mahdollistava voima. Vuorovaikutussuhteissa valtaa käyttävät myös ne, joilla ei sitä perinteisesti ajatella olevan. Vallankäyttö saattaa perustua oletuksiin ja uskomuksiin. Tunnistetun vallan lisäksi voi olla tunnistamatonta valtaa, jossa toinen osapuoli vaikuttaa toisen toimintaan huomaamattomasti. (Eteläpelto, Heiskanen & Collin 2011.) Sosiaalisina suhteissa tapahtuva valta voi perustua henkilön ominaisuuksiin, asemaan tai asiantuntijuuteen. Valtaa voidaan jakaa tasaisesti vain vastavuoroisessa suhteessa, olipa kyse yksilöstä, yhteisöstä tai yhteiskunnasta. Osallisuutta ja toimijuutta tarjoamalla asiakkaalle jaamme valtaa, joka voi muuttaa asiakkaan toimintaidentiteettiä.

Vastavuoroisuus sosiaalipsykologisenä ilmiönä liittyy vuorovaikutukseen, jossa luodaan käsitystä itsestä toimijana. Vastavuoroisuudella on emotionaalinen merkitys sille, millaisena näemme itsemme suhteessa muihin. Ihminen saattaa jäädä osattomaksi vain välttääkseen muiden paheksuntaa. Silloin hakeudutaan sellaiseen seuraan, joka ei tuomitse ja vältetään niitä, joiden koetaan arvostelevan. Vastavuoroisuuden puute saa ihmisen vetäytymään. Vuorovaikutuksen rakenteita muuttamalla voimme muuttaa valtasuhteita. Vastavuoroisuuden kokemuksilla vaikutamme henkilön sosiaaliseen statukseen. Muiden hyväksynnällä mahdollistetaan osallisuuden kokemus. Vastavuoroisuuteen liittyy solidaarisuus, jolla voidaan vahvistaa oikeudenmukaisuutta ja auttaa itseä heikommassa asemassa olevia. (Törrönen 2016b.) Toisaalta vastavuoroisuutta voidaan katsoa olevan *pahaan vastaaminen pahalla* (Törrönen 2016a).

Vastavuoroisuus on aidoimmillaan dialogista eli refleksiivistä ja johtaa itsensä näkemiseen uudella tavalla (Karisto 2016). Dialogisuus menetelmänä on vallankäytön

tasaisempaa jakamista, joka mahdollistaa asiakkaan toimijuuden. Dialogisuus työotteena ja toimintatapana perustuu arvostavaan kohtaamiseen, myötätuntoon ja empatiaan. Se vaatii osapuolilta molemminpuolista luottamuksellisuutta ja läsnäoloa. (Hänninen & Poikela, 2016, 150–152.) Dialogisuudessa nähdään toinen ihminen aidosti omana itsenään, persoonana, jolla on omat mielipiteensä ja käsityksensä asioista. Kuuntelemisella on siinä enemmän merkitystä kuin puhumisella. (Arnkil & Erikson 2012, 37.) Dialogisessa työotteessa sosiaalityön kohteena oleva, tavoiteltava muutos rakennetaan yhteistyössä kaikkien toimijoiden keskeen. Asiakas on toiminnan subjekti, jonka osallisuus tuottaa voimaantumista, edistää toimintakykyä ja mahdollistaa toimijuutta. (Hänninen & Poikela, 2016, 150–152.) Asiakkaan hyvinvointiin ja osallisuuden liittyvät valta, asiakkaan toimijuus ja vuorovaikutuksen vastavuoroisuus ovat toisiinsa kietoutuvia elementtejä, jotka voivat joko vahvistaa tai heikentää toisiinsa (kuvio 1).

Kuvio 1. Valta, vastavuoroisuus ja toimijuus ovat toisiinsa jatkuvasti vaikuttavassa kehässä (mukaiillen Eteläpelto ym. 2011; Karisto 2016; Mönkkönen 2018; Törrönen 2016a; Törrönen 2016b)

Valta, vastavuoroisuus ja toimijuus tukevat toisiaan itseään toteuttavana ennusteena. Käsite itsestä mukautuu muiden ihmisten odotuksiin, jotka puolestaan muokkaavat toimintaamme. Jos tulemme kohdatuksi arvostetusti ja vastavuoroisesti, osallistumme luontevammin omaa elämäämme koskeviin päätöksiin. Tulemme toimijoiksi. Jos taas meidän kohdataan alentavasti ja epätasa-arvoisesti, alemme käyttäytymään sen mukaisesti. Brady ja Heino (2009) toteavat monien yhteiskunnallisten ongelmien johtuvat eriarvoisuudessa pysymisestä. Kyse on identiteetin säilymisestä. Törrönenkin (2016a) kirjoittaa Bourdieuta lainaten vallan epätasaisen jakautumisen johtavan ihmisten pysymiseen omissa sosiaalisissa, kulttuurisissa ja taloudellisissa hierarkioissaan. Sosiaalisten tilanteiden taju saa ihmiset pysymään rooleissa, joita heiltä odotetaan (Mönkkönen 2018, 69).

4 TUTKIMUSMETODI

4.1 Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä tarkastelee jo olemassa kirjallisuutta valitusta tutkimusongelmasta. Uusia näkökulmia tutkittuihin aiheisiin tuodaan esiin tarkastelemalla aikaisemmin tuotettua aineistoa yhdessä muiden aineistojen kanssa tietystä ongelmasta tai ilmiöstä käsin. Kirjallisuuskatsauksia tehdään jo saatavilla olevan tiedon kokoamiseksi. Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus noudattaa samaa kaavaa kuin muutkin tutkimukset. Siinä asetetaan tutkimuskysymys, esitellään tutkimuksen kulku, raportoidaan tulokset ja lopuksi tehdään johtopäätökset ja pohdinta. (Aveyard 2014.)

Kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymysten tulee olla riittävän tarkasti määriteltä. Valitusta aineistosta tulee löytyä niihin vastaus. Kysymykset eivät saa olla johdattelevia. Niiden tulee tukea tutkimusongelmaa, tutkimuksen tavoitetta ja tarkoitusta. Aineisto tulee valita harkintaa käyttäen. Hyvässä kirjallisuuskatsauksessa aineiston haku on esitelty mahdollisimman tarkasti ja aineiston analyysimenetelmä esitelty. (Aveyard 2014.)

Kirjallisuuskatsausten päätyypit ovat kuvailevat katsaukset, systemaattiset katsaukset sekä meta-analyysi ja metasynteesi (Suhonen, Axelin & Stolt 2016, 8). Tässä tutkielmassa toteutettu kirjallisuuskatsaus on lähinnä laadullista metasynteesiä. Metasynteessin tavoitteena on ymmärtää tarkasteltavana olevaa ilmiötä valittujen tutkimusten kautta. Sen avulla yhdistellään tutkimusten tulokset tietystä teemasta ja saadaan siten syvällisempää näkemystä kuin yksittäisen tutkimuksen kautta. (Suhonen, Axelin & Stolt 2016, 16.)

Analyysin tarkoituksena on aineiston kuvailu ja tulkinta. Analysoinnin kautta pyritään ymmärtämään tutkittavana olevana ilmiötä ja etsimään vastauksia, jotka

ovat tutkimuskysymyksen kannalta relevantteja. (Juuti & Puusa 2020, 143.) Laadullisena tutkimuksena toteutettavaan kirjallisuuskatsaukseen voidaan käyttää laadullisia aineistoanalyysimenetelmiä. Ne eivät ole niin tarkasti rajattuja kuin määrällisen tutkimuksen analyysimenetelmät. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tässä tutkielmassa aineisto analysoidaan pääosin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on väljästi määritelty analyysimenetelmä, jota voidaan käyttää hyvin monenlaisen aineiston tulkintaan. Vaiheittain etenevässä sisällönanalyysissä aineistosta etsitään merkityksiä ja esitetään niitä tiivistetyssä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Teorialähtöisyys tarkoittaa analyysin perustamisesta aikaisempaan teoretietoon, jolla on merkittävä rooli aineiston jäsentämisessä (Puusa 2020, 151; Tuomi & Sarajärvi 2018).

Sisällönanalyysi lähtee liikkeelle tutkimuskysymyksestä. Aineistosta etsitään siihen liittyviä ilmaisuja. Ilmaisut pelkistetään eli redusoidaan. Redusoidut ilmaukset teemoitellaan tai luokitellaan. Teemoittelun tai luokittelun tarkoituksena on pilkkoa aineistoa pienempiin osiin ja jakaa valittuihin aiheisiin. Teemat yhdistellään valittuihin pääluokkiin eli näkemyksiä yleistetään. Lopuksi ilmaisut abstrahoidaan eli käsitteellistetään. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteet muodostetaan valitusta teoriasta. (Puusa 2020, 151–154; Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tässä tutkielmassa aineiston artikkelit käydään läpi huolellisesti kokonaan ja väitöskirjat pääosin; tuloksia tarkastellaan tarkemmin kuin muita väitöskirjan kappaleita. Aineistosta etsitään ilmaisuja, jotka viittaavat vanhempien ja sijaishuollon toimijoiden välisen vuorovaikutukseen. Ilmaisut pelkistetään ja teemoitellaan sijaishuollossa käytettävän vallan ja vuorovaikutuksen näkökulmista sekä määritellään, mihin vuorovaikutuksen tasoon teema liittyy, millaista yhteistyötä ja kohtaamista niissä ilmenee. Teemoittelun tarkoituksena on löytää tutkimuksista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Pelkistämisestä, teemoittelusta ja käsitteellistämisestä on esimerkki liitteessä 2.

4.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimukset tulee tehdä luotettavasti, eettisesti ja tutkimuksen pelisääntöjä noudattaen. Perinteisesti kvantitatiiviseen tutkimukseen liitettävät reliabiliteetti ja validiteetti eivät ole suoraan siirrettävissä kvalitatiivisen tutkimuksen arviointiin. Kun tutkielma laaditaan laadullisia menetelmiä käyttäen, tulee tutkielman luotettavuuden osalta hyväksyä tiedon tuottaminen ihmisten kokemuksiin pohjautuen. Tieto on silloin luonteeltaan osittaista ja epävarmaa. Tutkielman pätevyyttä voidaan silloin tarkastella seurattavuuden, uskottavuuden, vakuuttavuuden ja luotettavuuden käsittein. (Aaltio & Puusa 2020; Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 130–135.) Kirjallisuuskatsauksen tulkinnoissa on kyseessä toisen asteen tulkinnoista.

Kun tutkija on tehnyt omat päätelmänsä aineistostaan, tekee kirjallisuustutkielman laatija omansa alkuperäisen tutkijan päätelmistä. Asioita voidaan nähdä toisin. Se tuottaa virhearvioiden mahdollisuuden, mutta myös oman arvonsa kirjallisuustutkielmien laatimiseen. Tutkielman luotettavuutta voidaan lisätä prosessin vaiheiden mahdollisimman tarkalla kuvaamisella (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 216–217).

Myös pienissä tutkielmissa tulee noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Loukkaukset tutkimusetiikassa on jaettu vilppiin tieteellisessä toiminnassa sekä piittaamattomuuteen hyvästä tieteellisestä käytännöstä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 8–9). Käytettävien tietolähteiden tulee olla asianmukaisia ja tieteelliselle tutkimukselle määriteltyjen edellytysten tulee täytyä johdonmukaisesti. Huolellisuuden, tarkkuuden ja rehellisyyden tulee ilmetä tutkielman raportoinnissa. Lähdeviitteet tulee merkitä asianmukaisesti toisten tutkijoiden työn kunnioittamiseksi. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2011, 152; Vilka 2015.) Kun tutkimusta tehdään opinnäytetyönä, on opiskelijalla päävastuu siitä, että hyvää tieteellistä käytäntöä on noudatettu (Kuula 2011, 35).

4.3 Aineisto

Tutkielman aiheen, tavoitteen ja tarkoituksen määrittämisen sekä tutkimuskysymysten asettamisen jälkeen aineistoa on etsitty Xamk:n ja JykDok:n kirjastojen Finna.fi ja Journal.fi kautta. Hakusanoina on käytetty ulkomaisten artikkelien haussa *Parents AND participation AND Foster care sekä Parents AND participation AND substitute care*. Hakemista on rajoitettu vertaisarvioituihin, kymmenen vuoden sisällä ilmestyneisiin sekä niihin, joista oli koko teksti saatavilla. Tuloksia saatiin tuhansia.

Artikkelit valikoituivat relevanssijärjestyksessä annettujen tulosten ensimmäisiltä sivuilta otsikoiden perusteella. Artikkeleita selattiin läpi muutamia. Aineiston artikkelit valikoituvat tutkielman aineistoksi asiasanojensa perusteella. Yksi valittu artikkeli vaihdettiin myöhemmin haastavan englannin kielen vuoksi. Suomenkielistä kirjallisuutta on haettu aiempien opinnäytetöiden lähdeluetteloista. Opinnäytetöitä on haettu hakukoneella (Google) hakusanoilla *Vanhemmuuden sijaishuollon aikainen tukeminen tutkimus*.

Artikkeleista kolme käsittelee lastensuojelun sijaishuollon perhehoitoa, kaksi laitoshoidon ja kolmessa käsitellään sijaishuoltoa sekä perhehoidossa että laitoshoidossa. Artikkelien pohjina olleita tutkimuksia oli laadittu sijoitettuna olevien nuorten, biologisten vanhempien ja sijaishuollon toimijoiden näkökulmasta. Aineisto on esitelty taulukkomuodossa liitteessä 1.

5 TULOKSET

5.1 Vuorovaikutus toimijuuden ja vallan jakamisena

Aineistosta etsittiin elementtejä siitä, kuinka lastensuojelun sijaishuollon aikaista valtaa ja toimijuutta jaetaan vuorovaikutuksen keinoin vanhempien ja sijaishuollon toimijoiden välisessä yhteistyössä. Vuorovaikutuksesta on etsitty vallanjaon tasoja, yhteistyön luonnetta sekä vanhempien kohtaamista asiakkaana. Aineistossa esitettyjä ilmaisuja on pelkistetty, teemoiteltu sekä käsitteellistetty pohjaten valittuun teoriaan. Analyysiä on ohjannut Mönkkösen (2018), Laakson (2009) sekä Hännisen ja Poikelan (2016) teorit. Esimerkki aineiston analyysistä on esitetty liitteessä 2.

Aineistosta etsittiin lisäksi vastausta siihen, vaikuttaako sijaishuoltoapaikan ammatillisuus vuorovaikutuksen kautta käytettävään valtaan. Ammatillisuuden näkökulman tarkastelussa on lähdetty ajatuksesta, että laitoksissa toimivat henkilöt ovat ammattilaisia ja sijaisperheiden vanhemmat eivät, koska heiltä ei vaadita tehtävään soveltuvaa koulusta. Ammatillisuuden mahdollista vaikutusta vallan jakautumiseen on analysoitu teoriaohjaavasti. Vuorovaikutus on teemoiteltu joko epätasaiseksi valankäytöksi tai yhteistyöksi.

Tulosten esittelyssä aineistoon on viitattu numeroin liitteessä 1 esitetyn järjestyksen mukaisesti. Viittaustavalla on haluttu erottaa aineisto muusta viiteteoriasta ja siten lisätä tutkimuksen luotettavuutta ja luettavuutta.

5.2 Olematonta vuorovaikutusvaltaa

Aineiston perusteella vuorovaikutusta sijaisperheiden ja biologisten perheiden välillä ei aina ole. Ilmeni, että joskus vanhemmat luopuvat vapaaehtoisesti yhteistyöstä

omien haasteidensa vuoksi. Vanhemmilla oli päihde- tai mielenterveysongelmia, jotka haittasivat läsnäoloa lapsen arjessa sekä yhteistyötä sijaishuollon kanssa (esim. 5). Vanhempien viha ja katkeruus lapsen huostaanotosta sijaishuoltoa toteuttavia tahoja kohtaan saattaa estää yhteistyön toteutumisen jopa lapsen aikuisuuteen saakka (6). Joskus vanhemmat itse olivat väsyneitä lapsen haasteisiin ja silloin he halusivatkin pitää etäisyyttä (3). Toisaalta yhteistyöhön tarvitaan vanhemman omaa aktiivisuutta, mutta siihen ei aina riitä voimavaroja (8). Jos vanhemman osallisuus jää vain sijaishuoltopaikan vastuulle, saatetaan vanhempaa kutsua paikalle vain erityisissä tilanteissa, vaikka vaihtoehtona olisi ottaa vanhempi mukaan lapsen arkeen kokonaisvaltaisemmin (1).

Mönkkösen (2018, 123) teorian mukaan on tällöin kyse *tilanteessa olosta*, jossa osapuolet ovat samassa tilanteessa ja tilassa yhdessä, mutta eivät ole keskenään varsinaisesti vuorovaikutuksessa tai se on hyvin vähäistä. Tilanteessa olon tasolla kokemus vuorovaikutuksesta saattaa olla aikaisempien kokemusten perusteella huono, eikä vuorovaikutukseen siksi hakeuduta. Joskus vanhemman omat traumat saattavat estää yhteistyön (Lonne 2016).

Järvisen ja Luckowin (4) tutkimuksessa todettiin sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien olevan usein yhteistyössä edellytettynä, vaikka se sisälsi paljon ristiriitaisuuksia. Tilanteessa olossa vuorovaikutukseen kuuluu se, että kumpikin tietää, että vuorovaikutuksessa pitäisi olla, mutta kumpikaan ei ole siihen erityisen sitoutunut (Mönkkönen 2002, 43). Sulimani-Aidan ja Paldi (1) toetavat, että osa vanhemmista oli melko sivussa nuortensa sijoituksen aikana ja paikalla lähinnä kutsuttaessa, kun oli jotain erityistä tai haasteita. Tilanteessa olon tasolle kuuluvat myös suhteet, joissa tapaamiset ovat toistuvia ilman luontevaa vuorovaikutusta (Mönkkönen 2018, 123). Laakso (2009, 213) kuvaa tällaista vuorovaikutusta sijaishuoltopaikan ja vanhempien välillä etäältä havainnoivaksi työorientaatioksi. Siinä työntekijän rooli on olla neutraali havainnoija. Työntekijät suhtautuivat tässä orientaatioissa vanhempiin varovaisesti.

Aineiston perusteella myös sijaisperheiden toiminnassa on nähtävissä varovaisuutta yhteistyöstä. Chateneauhin, Turcottin ja Drapeaun (2) mukaan sijaisvanhempien vetäytymiseen vuorovaikutustilanteista vaikutti eniten biologisten vanhempien haastava käytös. Hännisen ja Poikelan (2016, 149) teorian mukaan tämänkaltainen vuorovaikutuksen puute kuvataan ohittamisena, jossa vanhemmat kokevat jääneensä yksin eikä heidän ääntään ole kuultu. Syitä siihen voi olla monia. Sijaisvanhemmat saattavat pelätä biologisia vanhempia tai vanhempien haasteet saattavat olla sellaisia, joista ei sijaisvanhemmilla ole riittävästi tietoa ja ymmärrystä. Jos taas kyse on siitä, että toinen osapuoli rajaa vuorovaikutusta tarkoituksellisesti, on kyse epätasaisesti ja kaantuneesta vallasta.

5.3 Epätasaista vallanjakoa

Aineistosta nousi esiin hyvin paljon vanhempien huolta viranomaisten ja sijaishuoltopaikkojen määrittelemästä yhteistyöstä ja vallankäytöstä vanhempien osallisuuteen tai osattomuuteen. Vanhemmille oli usein syntynyt käsitys, että sijaisvanhemmat tai lastensuojelulaitos voivat säädellä lapsen ja vanhemman tapaamisia. Lisäksi sijaishuoltopaikkojen ajateltiin määrittelevän vanhemmuutta hyväksi tai huonoksi yhdessä muiden viranomaisten kanssa (4;5). Silloin on kyseessä Mönkkösen (2018, 124–125) teorian mukaan *sosiaalisen vaikuttamisen* taso, jossa valta vuorovaikutuksessa on epäsuhtainen; toisella on tilanteessa valtaa, jota kohdistetaan toiseen osapuoleen. Valta-aseman omaava osapuoli määrittelee vuorovaikutussuhteen kulkua.

Laakso (2009, 222) kuvaa väitöskirjassaan epätasaista vallanjakoa vuorovaikutuksen keinoin *vanhemmuuden kontrolloinniksi*, jossa *työntekijän paikka on lapsen ja vanhemman välissä säätelemässä ja varmistamassa lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia*. Huostaanoton myötä vanhemmuudesta tulee jotain yksityisen ja julkisen väliltä. Lapsen ja vanhemman suhde ei ole enää ainoastaan perheensisäinen asia, vaan suhteeseen tulee mukaan lisää toimijoita. (vrt. Enroos 2016.) Aineistossa Kallinen (7) kirjoittaa, että *huostaanoton myötä lapsen ja hänen vanhempansa välinen yhteydenpito muuttuu ja suhde on useidenkin aikuisten säätelemä, valvova ja rajaama*.

Aineiston mukaan vanhemmilla syntyy usein voimakkaita tunteita lapsen huostaanottamisesta. Etenkin äidit reagoivat voimakkaasti, jopa oksentelua ja psykoosin pitkittymistä esiintyi. (5; 6.) Sijaisvanhempiin kohdistettiin samaa vihaa kuin sosiaalityöntekijään ja heidän koettiin olevan mukana lapsen ”viemisessä” (6). Vanhemmat kokivat tulevansa joskus syrjäytetyksi päätöksenteosta ja kuulevansa viimeisenä lapsensa asioista (3; 8). Sosiaalisen vaikuttamisen tasoon kuuluu se, että vuorovaikutuksen toiselta osapuolelta kysytään mielipiteitä, mutta niitä ei oteta huomioon päätöksiä tehdessä. (Mönkkönen 2018, 126.) Monissa aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että vanhemmat, joita ei kohdata kunnioittavasti, kokevat viranomaisten epäreilua vallankäyttöä, toivottomuutta, pelkoa ja häpeää (esim. Lonne ym. 2016, 95).

Sosiaalisen vaikuttamisen tasolla vuorovaikutuksen toinen osapuoli käyttää enemmän valtaa kanssakäymisen suunnan määrittelyyn kuin toinen (Mönkkönen 2002, 43). Sulimani-Aidan ja Paldi (1) toteavat, että työntekijöiden taholta määritellään se, kuinka vanhemmat kutsutaan mukaan yhteistyöhön. Hänninen ja Poikela (2016, 149) kuvaavat ohittamista olevan se, että työntekijät kokevat ottavansa vanhemmat mukaan yhteistyöhön kertomalla vanhemmille faktatietoja lasten asioista. Vierula (6) puolestaan kirjoittaa, että biologiset vanhemmat kokivat vanhemmuutta valvottavan perhesijoituksessa sijaisvanhempien taholta ja laitossijoituksissa henkilökunnan taholta. Vanhemmat kertoivat Vierulan tutkimuksessa, että työntekijöiden kanssa tuli olla varuillaan. Tavallisinakin pidettyjä asioita koettiin vääristeltävän. Vääristelyn

pelossa vanhemmat olivat joutuneet opettelemaan tunteiden hillitsemistä tai omien mielipiteiden kertomatta jättämistä. Hiltunen (5) mukaan vanhempien ja sijaishuolto- paikan ristiriidat alkoivat useimmiten heti sijoituksen alussa. Vanhemmat kokivat sijaishuoltopaikan aikuiset osaksi samaa systeemiä kuin sosiaalityöntekijätkin (4; 5). Usein kuitenkin tilanne eteni luottamuksellisen suhteen syntyessä hyvään yhteistyöhön (2; 5). Vaikka vuorovaikutuksen tasot eivät välttämättä ole eteneviä, parhaimmillaan vuorovaikutuksessa päästään etenemään yhteistyön tai -toiminnan suuntaan (vrt. Mönkkönen 2018, 123). Vuorovaikutuksen kehittymiseen vaikuttaa se, että vanhempi omine puutteineen hyväksytään osaksi lapsen arkea (2).

Valta-asema voi johtua esimerkiksi yhteiskunnallisesta asemasta tai se voi olla otettu rooli (vrt. Mönkkönen 2018). Aineistossa ei noussut esiin tilanteita, jossa vanhempi olisi ollut selvästi vallankäytön vahvempi osapuoli. *Peli* on Mönkkösen (2018, 126) teorian taso, jossa valtasuhteet ovat tasaiset ja vallankäytöllä on yhteinen päämäärä, mutta sen eteen ei toimita yhteistyössä. Tason nimitys tulee siitä, että pelissäkin kumpikin puoli haluaa voittaa pelin, mutta sitä ei tavoitella vastapuolten yhteistyöllä eikä vastapuolen parhaaksi. Valtasuhde ei pelin tasolla ole yhtä epätasaisen kuin sosiaalisen vaikuttamisen tasolla, koska kumpi tahansa voi olla tilanteessa voittajana.

Peli nousi aineistosta esiin voimakkaasti. Kuvattuna oli erityisesti tilanteita, joissa vanhemmat ja sijaishuoltopaikka halusivat kumpikin lapsen parasta, mutta se nähtiin hyvin eri tavoin. Etenkin sijaisperheiden ja syntymäperheiden välisessä vuorovaikutuksessa ilmeni paljon lapsen etuun liittyvää pelillisyyttä (4; 5). Hiltunen (5) kirjoittaa äitien osalta sijaisäitien ja biologisten äitien tavoittelevan lapsen parasta, mutta käsitykset lapsen parhaasta eivät aina kohdanneet. Chateaufort, Turcotte ja Drapeau (2) toteavat, että vanhempien negatiivinen asenne sijoitukseen tai sen tarpeen kiistäminen johtivat usein vastakkainasetteluun vuorovaikutustilanteissa. Järvinen ja Tankred Luckow (4) lisäävät, että kulttuurierot ja kasvatuksellisten näkemysten erot perheiden välillä johtivat usein tähän asetelmaan.

Joskus pelisuhteeseen kuuluu se, että toinen on vuorovaikutuksessa mukana avoimesti ja rehellisesti, mutta toinen ei ole luottamuksen arvoinen (Mönkkönen 2002, 43). Katkeruus vaikutti usein vanhempien varautuneisuuteen vuorovaikutuksessa, vaikka sijaishuoltopaikka olisi ollut valmis hyvään yhteistyöhön (6). Surullista on, että vanhempien ja sijaishuoltopaikan välit vaikuttivat jopa lasten ja vanhempien tapamiseen (5).

Vanhemmilla oli tunne, että sijaisperheiden kanssa piti kilpailla lapsen kiintymyksestä, vaikka lapselle oma vanhempi on useimmiten se tärkein (7). Kilpailuasetelmaan vaikuttivat muun muassa mustasukkaisuuden tunteet. Se, että lapsen kanssa saa elää joku muu kuin itse, tuntui vanhemmista pahalta. Vanhempia suretti se, että lapselle tarjottiin huolenpitoa ja rakkautta sekä puitteet, joihin vanhemmilla ei olisi

mahdollisuutta. (4.) Vaikka sijaisperheiltä toivottiin niitä kaikkia, eivät tunteet olleet pelkästään positiivisia lapsen tultua niistä osalliseksi (4; 8). Sijaisperheiden puitteet aiheuttivat vanhemmille riittämättömyyden tunnetta. Syntyi huoli, miten ne vaikuttavat, jos ja kun lapsi palaa takaisin kotiin (4).

5.4 Kohti vastavuoroisuutta

Aineistossa esiintyi paljon hyvää yhteistyötä sijaishuoltopaikkojen ja vanhempien välillä. *Yhteistyön* vuorovaikutustasolla osapuolet tavoittelevat samaa päämäärää yhteisesti sovittujen sääntöjen mukaisesti, yhteisesti sovitulla työnjaolla. (Mönkkönen 2018, 129.) Sijaisperheiden ja vanhempien välinen yhteistyö näyttäytyi toimivana, jos vanhempaa osallistettiin lapsen arjessa omalla tavallaan ja vanhempi sai riittävästi tietoa lapsen kuulumisista (2; 5; 6; 8). Aineistosta nousi esiin se, että joskus vanhemmat itse toivoivat jäämistä hieman sivuun lapsen arjesta yhteisesti sovitun mukaisesti. Joskus taas vanhemmat luottivat sijaisperheen hoitavan lasta hyvin, vaikka vanhempi ei olisikaan mukana lapsen arjessa tai päätöksenteossa (3; 8).

Yhteistyö saattaa olla hyvää, vaikka siihen oltaisiin sitoutuneita löyhästi (Mönkkönen 2018, 129). Suliman-Aidanin ja Paldin (1) aineistosta nousikin esiin, että useimmat nuoret (76 %) kokivat vanhempiensa olevan mukana sijoituksen aikaisessa arjessa tarpeen mukaan ja haastavissa tilanteissa, ei päivittäin. Pitkäsen (8) tutkimuksessa todettiin, että vanhempi ei aina halua olla arjessa mukana, vaikka olisi lapsen elämässä omalla tavallaan ja hyväksyisi sijoituksen.

Hyvästä yhteistyöstä huolimatta voi toisen osapuolen kontrollointia ilmetä (Mönkkönen 2018, 129). Hyvää yhteistyötä tavoitellaan, mutta se sisältää ammattilaisen vallan päättää yhteistyön määrästä ja luonteesta. Van den Steenin, Westin ja Glazemakersin (3) artikkelissa todetaan, että vanhemmat kuvasivat yhteistyötä hyvän sijaishuollon kulmakiveksi. Samalla tiedostettiin se tosiasia, että yhteistyöhön kutsuminen on viranomaisten ja sijaishuollon vastuulla. Joskus hyvä yhteistyö oli kuitenkin rakennettu pakolla, kuten Järvisen ja Luckowin (4) aineistossa, jossa hyvä yhteistyö koettiin puolin ja toisin lain edellyttämänä velvollisuutena. Sekä sijaisvanhemmat että biologiset vanhemmat kokivat, että ovat toimivassa yhteistyössä lapsen edun vuoksi jatkuvasta ambivalenssista huolimatta, vaikka se edellyttäisi omista tarpeista luopumista.

Vanhemman kohtaaminen omana itsenään sekä erilaisen vanhemmuuden mahdollistaminen olivat edellytyksiä hyvälle yhteistyölle (3; 5; 6; 8). Yhteistyötä helpotti jo aloitusvaiheessa se, että biologiset vanhemmat saivat olla mukana valitsemassa sijaishuoltopaikkaa, jonka arvomaailma oli lähellä lapsen lähipiirin arvomaailmaa (5). Sijaisperheetkin saattoivat nähdä yhteistyön vaatimuksen valoisasti, eivätkä

halunneet tuomita vanhempaa. Koettiin, että vanhempaa kunnioittamalla saatiin parannettua yhteistyötä sijaisperheen, lapsen ja vanhempien kesken. (2.)

Aikaisempien tutkimusten perusteella asiakkaan ja työntekijän suhteella on erittäin merkityksellinen rooli työn onnistumisen kannalta. Vastavuoroisuus edistää muutosta, johon työskentelyllä tähdätään. (esim. Jokinen 2016.) Viides vuorovaikutuksen taso on *yhteistoiminta*, joka perustuu luottamukseen, yhteiseen päämäärään ja yhteiseen toimintaan sen saavuttamiseksi (Mönkkönen 2018, 132–133). Aineiston mukaan sijaishuoltopaikan, etenkin sijaisperheen ja biologisten vanhempien suhde saattoi olla molempia osapuolia vahvistava, vanhemman toimijuutta edistävä sekä voimaannuttava (5). Yhteistoiminnan tasolla yhteistä sopimusta tai kontrollia ei tarvita, koska osapuolet voivat luottaa toistensa sitoutumiseen (Mönkkönen 2018, 132–133). Parhaimmillaan sijaisperheen ja vanhemman välinen suhde on sellainen, että lapsen asioista päätetään sujuvasti ja luontevasti yhdessä (6).

Yhteistoiminnan tasolla mahdollistuu dialogisuus, joka edellyttää luottamusta (Mönkkönen 2018, 135). Aineistossa vanhemmuutta kuvattiin eriasteisesti jaetuksi. Vanhemmuuden jakaminen mahdollisti molempien vanhempien läheiset suhteet sijoitettuna olevaan lapseen (6). Joskus sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien suhdetta kuvattiin ystävyudeksi tai sijaisvanhempien koettiin olevan parhaat mahdolliset (5). Riitta Laakso (2009, 200–202) kutsuu yhteistoimintaa *käytännölliseksi kasvatuskumppanuudeksi*. Siinä biologiset vanhemmat ja sijaishuollontyöntekijät jakavat vastuun lapsen asioista yhteisymmärryksessä.

Aikaisemmissa tutkimuksissa muun muassa Höjer (2011, 120–121) ja Lonne ym. (2016, 90) ovat todenneet, että inhimillisesti ja arvostetusti kohdelluksi tulleet vanhemmat pystyvät yhteistyöhön paremmin kuin sellaiset vanhemmat, jotka eivät koe tulleen kuulluksi tai kohdatuksi. Luottamuksellisuus ja vuorovaikutukseen antautuminen tekevät yhteistoiminnasta helposti haavoittuvan vuorovaikutussuhteen, jonka onnistuminen vaatii sitoutumista (Mönkkönen 2018, 132–133). Yhteistyössä aidosti toimiminen oli aineiston mahdollistettu vanhempien kunnioittamisella, arvostamisella (2; 6) sekä kuulluksi tulemisella ja muutoinkin kuin vain lasten asioissa huomioituksi tulemisella (5; 8). Vaikuttamisen mahdollisuuden tunne helpotti vuorovaikutuksen sujumista (7). Hyvän suhteen luomista auttoi se, että sijaisvanhemmat suhtautuivat positiivisesti syntymävanhempia kohtaan, jakoivat lapsen arkea ja tukivat vanhempaa riittävästi lapseen liittyvissä asioissa (2; 3; 8). Perheiden välisten kulttuurierojen hyväksyminen sekä syntymävanhempien antama lupa lapselle kiintyä myös sijaisvanhempiin helpotti yhteistoimintaa (2). Hyvät välit sijais- ja syntymävanhempien kesken edesauttoivat syntymävanhempia hyväksymään sijoituksen ja toimijuus lisääntyi (5). Vastavuoroisuus, toimijuus ja vallan jakaminen toimivat parhaimmillaan toisiaan vahvistavassa kehässä silloin, kun sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien välillä vallitsi aito dialogisuus.

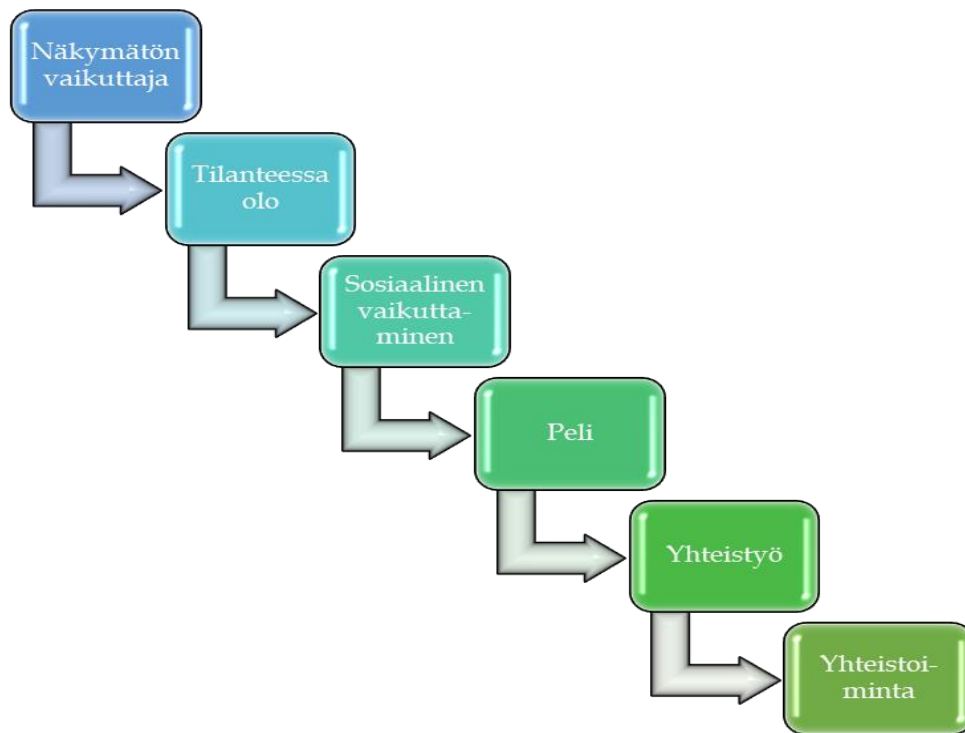
5.5 Näkymätöntä vaikuttamista

Aineistosta nousi esiin monia tilanteita, joissa lapsen vanhemmat eivät olleet lapsen elämässä mukana. Lapsi haaveili siitä huolimatta vanhempien kanssa yhdessä olemisesta ja kotiinpaluusta (7). Suoraa vuorovaikutusta sijaishuoltoapaikan ja vanhemman välillä ei ollut, mutta vanhempi eli mukana arjessa lapsen mielikuvissa ja muistoissa; lapsi saattoi oireilla vahvastikin ikävästä. Vanhemman voidaan siten katsoa olevan vuorovaikutuksessa sijaishuoltoapaikkaan lapsen kautta. Tämän kaltainen vuorovaikutus ei sopinut millekään tasolle vuorovaikutuksen tasojen teoriassa, joten sille luotiin oma tasonsa. Tätä vuorovaikutuksen tasoa kutsutaan tässä tutkielmassa nimellä *näkymätön vaikuttaja*. Se on lähellä tilanteessa oloa, mutta vahvat tunteet ja toive tiiviistä kontaktista sekä lapsen kautta vaikuttaminen eivät sovi tilanteessa olon tasolle.

Näkymättömän vaikuttamisen tasolla lapsi tuo sijaishuoltoapaikkaan kokemuksensa, oman perheensä kulttuurin ja lojaaliuden vanhempaansa kohtaan. Biologinen side on vahva eikä sijaisvanhempi voi korvata omia vanhempia (5). Myös aikaisempien tutkimusten perusteella huostaanotettujen lasten haaveet päästä takaisin kotiin elää voimakkaana ja lapset kaipaavat vanhempiaan, vaikka vanhempi olisi hylännyt lapsensa (Hämäläinen 2012; Laakso 2016). Lämpimät välit sijaisperheen kanssa eivät estäneet lasta toivomasta vanhempien paluuta eikä biologista yhteyttä voitu korvata hyvälläkään sijaishuollolla (Hämäläinen 2012). Sulimani-Aidan ja Paldi (1) toteavat tutkimuksessaan, että lapset ja nuoret haluaisivat pitää yhteyttä biologisiin vanhempiinsa, vaikka olisivat tulleet kaltoinkohdeksi. Kallisen (7) mukaan etenkin äidit, isoäidit ja sisarukset olivat tärkeitä. Lapset näkivät äitinsä iloisina ja kiltteinä eivätkä kokeneet äideissään olevan mitään muutostarpeita.

Sijaisperheissä suhtautuminen vanhempiin on haastavaa silloin, jos vanhempi on hylännyt lapsensa tai jos vanhempi tuottaa lapselleen jatkuvia pettymyksiä (2; 4). Lasten vuoksi sijaishuoltoapaikoissa kuitenkin haluttiin luoda se kuva, että vanhemmista pidettäisiin, vaikka se ei olisikaan totuus (4). Näkymätöntä vaikuttamista lähellä on Laakson (2009, 209) nimeämä *vanhemmuuteen houkuttelu*. Siinä lapsen elämästä kadonneita vanhempia haetaan, kannustetaan yhteydenpitoon lapsen kanssa ja houkuttellaan jonkinasteiseen vanhemmuuteen.

Näkymätön vaikuttaja on lisätty tämän tutkielman aineiston perusteella Mönkösen (2018, 135) teoriaan vuorovaikutukseen tasoista kuviossa 2. Siitä päästään etenemään muille vuorovaikutuksen tasoille joko vanhemman oman aktiivisuuden herättyä muiden tukitoimien turvin, sijaishuoltoapaikan toteuttamalla houkuttelulla vanhemmuuteen tai vanhemman oman tilanteen kohenemisen myötä.

KUVIO 3. Vuorovaikutuksen tasot (mukaillen Mönkkönen 2002; Mönkkönen 2018, 135)

5.6 Vallankäytön ja ammatillisuuden suhde

Lastensuojelulaitoksessa lapsen ja perheen kanssa työskentelee useita eri ammattilaisia, joilta vaaditaan alan koulutusta lastensuojelulaissa (417/2007, 60 §) ja laissa sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015, 3 §). Myös ammatillisten perhekotien vanhemmilla tulee olla ammattitaitoa, jota sijaisperheiltä ei vaadita (Perhehoitolaki 263/2015). Ammattitaitovaatimukset eivät aineiston perusteella johtaneet suoraan parempaan vuorovaikutukseen sekä tasaisemmin jakaantuneeseen vallankäyttöön sijaishuoltopaikan ja biologisten vanhempien välillä. Esimerkiksi Hiltunen (5) kirjoittaa, että hänen tutkimuksensa mukaan sijaisvanhempien ja äitien välinen vuorovaikutus toimi paremmin kuin vanhempien yhteistyö laitosten kanssa.

Sijaisperheiden ja syntymäperheiden välisen yhteistyön sujuvuus kuitenkin vaihteli huomattavasti enemmän kuin laitossijoituksissa. Järvinen ja Luckow (4) kertovat vanhempien kokeneen sijaisvanhempien vaikeuttavan tahallaan yhteydenpitoa sekä rajoittavan heidän vanhempiana toimimistaan. Toisaalta sijaisperheiden haluttiinkin välittävän lapsestaan kuin omastaan, mutta samaan aikaan tuntui pahalta, kun lapsi kiintyi sijaisvanhempiin. Hiltusenkin (5) tutkimuksessa tuotiin esille sitä, että äitien koettiin muuttuneen vain biologiseksi ja vanhemmuuden siirtyneen

sijaisvanhemmalle. Jotkut taas kokivat vanhemmuuden säilyvän, vaikka osallisuus kapeni. Enroos (2016) huomauttaa, että psykologinen vanhemmuus saattaa pysyä biologisella vanhemmalla, vaikka vastuu lapsesta siirtyy sijaishuoltopaikkaan. Aineistossa vastuun jakaminen saattoi aiheuttaa katkeruutta ja surua (5; 6; 8). Toisaalta Hiltunen (5) toteaa, että biologisten vanhempien arvostava kohtaaminen ongelmista huolimatta lisäsi vastavuoroisuutta, vaikka sijoituksen alkuvaiheessa tilanne olisi ollut haastava.

Vierulan (6) tutkimuksessa suurin osa haastateltavista vanhemmista kertoi jännitteisistä ja ristiriitaisista väleistä sijaisvanhempiin vielä pitkän ajan päästäkin. Järvinen ja Luckow (4) toteavat yhteistyön perustuvan usein vain velvoitteeseen. Lasten huomioista ja kiintymyksestä kilpailtiin. Pitkänen (8) taas esittää positiivisempia tuloksia sijaisperheistä. Hänen mukaansa suhteet sijaisperheisiin olivat erittäin hyvät ja luontevat. Läheiset suhteet tukivat äitien voimaantumista. Vanhemmat kuvasivat etenkin sijaisperheiden äitejä lämpimästi.

Perheessä astutaan vahvasti yksityiselle alueelle. Tämä koskee myös sijaisperheitä. Hiltunen (5) toteaa, että osalla hänen haastattelemistaan vanhemmista yhteistyö sijaisperheen kanssa oli sujunut niin kauan, kun perheen toimintatapoja ei ollut kyseenalaistettu. Osalle sijaisperheistä oli haastavaa ottaa huomioon vanhemman mielipiteitä. Pitkäsen (8) tulokset ovat toisenlaisia. Hänen mukaansa vanhemmat kokivat saaneensa sovittua hyvin yhteisistä pelisäännöistä sijaisperheiden kanssa. Hiltusen (5) mukaan osa vanhemmista koki sijaisperheen välittävän myös vanhemmasta. Sijaisvanhempina oli ollut joskus ainut, joka oli kiinnostunut myös vanhemman jaksamisesta.

Laitosten osalta tilanne oli tasaisempi. Laitosten kanssa ei koettu kilpailtavan lapsesta samalla tavalla kuin sijaisperheiden kanssa. Pösö (2016) toteaa, että sijaisvanhemmilla on usein lapsen tullessa toive, että lapsi olisi perheenjäsenenä mahdollisimman kauan ja että vanhempi pysyi etäällä. Laitoksissa ei tätä toivetta ollut. Myös Laakso (2009, 209) kirjoittaa, että vanhemmuuteen houkutellessaan enemmän laitosmaailmassa. Aineiston perusteellakin vanhemmat kokivat tullessa kohdelluksi aina lapsen vanhempina lapsen laitossijoituksen aikana (esim. 3). Vanhemmat saattoivat käydä laitoksessa usein tai jopa pitää sitä toisena kotina. Yhteistyössä asioista sopiminen tuntui helpolta. (8.) Vanhemmat kokivat tullessa kuulluksi (3).

Hiltusen (5) haastattelemistaan vanhemmista osa taas koki laitosten henkilökunnan vaikeuttavan lapsen ja vanhemman tapaamisia. Myös Vierulan (6) aineistossa tulee esiin, että hoitajien koettiin sanelevan asioita, joihin vanhempi ei voinut vaikuttaa. Lisäksi vaihtuvien paikkojen säännöt oli haastava oppia ja muistaa. Laitoksissa asuvien lasten vanhemmat saattoivat usein kuulla asioista vasta viimeisinä, vaikka ovat vanhempia, joiden tulisi kuulla asioista ensimmäisenä (1). Sulimani-Aidanin ja Paldin (1) aineistossa koettiin, että vaikka suurin osa henkilökuntaa osallistaa vanhempia

riittävästi, neljäsosa toimii toisin. Hiltusen (5) mukaan vanhempia saatettiin ohittaa eikä heidän toiveitaan otettu huomioon laitoksessa elävän lapsen arjessa.

Vierula (6) toteaa, että vanhemman osallisuuteen saattaa vaikuttaa myös vanhempien sisäiset tekijät, kuten syyllisyys ja stigmatisoitumisen tunne. Vanhempi ei silloin uskalla lähteä vuorovaikutukseen tasa-arvoisena osapuolena. Kyse on taas toisiinsa vaikuttavasta vallasta, vastavuoroisuudesta ja toimijuudesta, jotka toimivat myös toisiinsa negatiivisesti vaikuttavina ilmiöinä. Vanhemman stigmatisoituminen toimii siten itseään toteuttavana ennusteena.

Hiltusen (5) aineiston mukaan vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat saattoivat hidastaa tai estää yhteistyötä. Van den Steene kumppaneineen (3) kirjoittaa artikkelissaan, että joskus vanhempien voimat voivat olla niin vähissä, etteivät he jaksa olla mukana lapsen arjessa. Silloin saattaa tulla pitkiäkin aikoja ilman yhteyttä. Ammatillisuus auttoi siinä, että vanhempia osattiin tukea olemaan yhteydessä lapseen. Toisaalta Hiltunen (5) toteaa tuella olleen suuri merkitys äitien vanhemmuudessa tukemisessa myös sijaisperheissä.

Yleisesti aineiston perusteella tuli tunne, että laitoksissa olisi systemaattisempi tapa toimia, mutta sijaisvanhempien kanssa yhteistyö oli luontevampaa ja välittömämpää. Rajan vetäminen ammatillisuuden ja ei-ammattillisuuden välillä ei ole helppoa. Pösö (2016) toteaa, että osassa laitoksia toimitaan hyvin kodinomaisissa olosuhteissa ja toisaalta taas isossa sijaisperheessä voidaan toimia hyvin laitosmaisesti. Ammatilliset perhekodit ovat koteja, joissa ammatillisuutta vaaditaan. Toisaalta sijaisperheessäkin voi olla vankkaa osaamista ja ammattitaitoa, kuten Hiltusen (5) aineistossa tulee ilmi. Hänen haastattelussaan vanhempi kertoi kysyvänsä usein neuvoa sosionomikoulutuksen saaneelta sijaisäidiltä ja terveydenhoitoalalla toimivalta sijaisisältä. Ymmärtävien sijaisvanhempien kanssa koettiin olevan jopa ystäviä eikä parempaa sijaishuoltoapaikkaa olisi voitu kuvitella olevan edes mahdollista saada. Vanhemman toimijuus lisääntyy ja aito kohtaaminen mahdollistuu ymmärtämisen ja hyväksytyksi tulemisen kautta. Arjessa toteutuu silloin kaikkien osapuolten tavoittelema lapsen etu.

6 YHTEENVETO

Lastensuojelussa asiakkaina ovat sekä lapsi että hänen vanhempansa. Lastensuojelun suurin haaste onkin siinä, miten turvata yhtä aikaa sekä lapsen että vanhemman etu. Lastensuojelullisten toimien tulee parantaa ja korjata lapsen tilannetta, ei uhata ja repiä lapsen identiteettiä ja perhesiteitä. Lapsen ja vanhemman yhteyden säilymisen on tunnustettu olevan sijaishuollon onnistumisen kannalta merkittävä tekijä.

Sijaishuollon aikainen yhteistyö biologisten vanhempien kanssa ei ole yksinkertainen tehtävä. Perheen elämään ja itsemääräämisoikeuteen puuttuminen on vahva toimenpide, joka herättää monenlaisia tunteita. Vanhemmat kokevat epäonnistuneensa ja lapsesta koetaan mustasukkasuuttakin. Sosiaalityöntekijällä on haastava tehtävä tukea kaikkia osapuolia keskinäiseen luottamukseen tilanteessa, jossa häneenkin kohdistuva luottamus on saattanut kärsiä. Lisäksi on arvioitava jatkuvasti lapsen etua. Aina se ei ole vanhemman osallistuminen arkeen. Vanhemman mielenterveysongelmat ja päihteidenkäyttö kuormittavat sekä lasta että sijaishuoltopaikkaa. Joskus vanhemmalla itselläänkään ei ole voimavaroja toimijuuteen ja osallisuuteen, ja hän haluaa vetäytyä lapsensa elämästä.

Tässä tutkielmassa on nostettu esiin vanhempien ja sijaishuollon välistä yhteistyötä vallankäytön sekä vanhemman toimijuuden että osallisuuden näkökulmista. Valitun aineiston perusteella on osoitettu, ettei yhteistyö välttämättä toteudu vastavuoroisesti. Se tuntuu päinvastoin olevan melko harvinaista. Sijaisperheiden ja biologisten perheiden välillä ilmenee paljon kilpailua lapsen huomiosta. Toisaalta taas laitoksissakin saatettiin käyttää valtaa, jolle ei ollut perusteita. Vanhemmat eivät aina kokeneet tullessa kuulluksi ja huomioituksi omaa lastaan koskevassa päätöksenteossa tai arjessa.

On erittäin merkityksellistä, että vanhempia osallistetaan lasten arkeen. Se vaikuttaa ylisukupolvisesti lasten kokemuksiin perheestään ja itsestään toimijoina, yhteiskunnan aktiivisina jäseninä. Käsitykset itsestä ja toimintaidentiteetti toimivat itseään toteuttavina ennusteina. Sosiaalityön keinoin tulee edistää ihmisten

toimintakykyä ja vähentää syrjäytymistä sekä sen aiheuttamia riskitekijöitä. Osallisuutta ja toimijuutta on pidetty yleisesti syrjäytymisen vastakohtana.

Hyvinvointi perustuu siihen, millaisena näemme itsemme ja millaisena tulemme nähdä. Vuorovaikutuksen tulee perustua tasa-arvoiseen kohtaamiseen. Monet yhteiskunnalliset ongelmat johtuvat eriarvoisuudessa pysymisestä. Tutkielman aineistossa tuli toistuvasti esiin, että vanhemmat kokivat itsensä leimatuiksi huonoiksi vanhemmiksi. Kyse on identiteetin säilymisestä. Asiakkaan asemaa uusinnetaan helposti ajattelematta. Asiakkaan prototyyppiin on liian helppo jumiutua ja jumiuttaa. Vuorovaikutuksen keinoin saatamme pitää toista osapuolta roolissa, jota emme varsinaisesti tarkoita.

Tämän tutkielman perusteella voidaan tehdä johtopäätös, että sijaishuollon aikaiseen yhteistyöhön tarvitaan vielä paljon tukea ja koulutusta. Lisäksi tarvitaan empaattisuutta, jonka merkitys aineistossa korostui. Yllättävää oli, että sijaisperheen osalta yhteistyö osoittautui jopa voimauttavaksi, vaikka ammatillista osaamista ei välttämättä ollut. Toisaalta sijaisvanhemmiltakin odotetaan yhteistyötaitoja erilaisten ammattilaisten ja biologisten vanhempien kanssa. Sijaisperheiden ennakkovalmenuksessa tarvitaan tähän entistä enemmän huomion kiinnittämistä, jotta sijoitukset ymmärrettäisiin vahvemmin lapsen tulona julkiseen kotiin (vrt. Enroos 2016). Sijaisperheissä ovien tulee olla avoinna myös lapsen lähipiirille.

Tämä tutkielma on pyritty tekemään eettisen periaatteiden mukaisesti. Plagiointia on pyritty välttämään. Lähteet on pyritty kirjaamaan mahdollisimman tarkasti ja ne on valittu luotettavuuden näkökulmasta vertaisarvioinnin ja iän mukaan. Yli kymmenen vuotta vanhaa aineistoa ei ole valittu. Aineiston valinnassa on kiinnitetty huomioita lähteisiin, joista artikkelit on poimittu. Arvioinnissa on käytetty apuna julkaisujen ja kirjoittajien arvovaltaa. Toisen käden lähteitä on käytetty vain välttämättömässä tapauksessa. Tutkielman prosessi on pyritty kuvaamaan huolellisesti ja aineiston valinta on esitetty tässä raportissa. Aineiston keruun ja analysoinnin kulku on kuvattu mahdollisimman tarkasti. Synteesien syntyminen on tuotu esiin esittämällä esimerkkejä analyysistä liitteessä. Yksi lähde on vaihdettu aineiston analysoinnin vaiheessa, koska englanninkielisen artikkelin sanoma jäi epäselväksi. Luotettavuuden kannalta on haluttu varmistaa, että aineistossa esitetyt asiat on ymmärretty. Sijaishuollon ammatillisuutta pohtiessa on jäänyt ottamatta huomioon sijaisperheiden mahdollinen ammatillisuus, joka saattaa vääristää tulosta. Tämä tulee ottaa huomioon lukiessa tätä tutkielmaa.

Jatkotutkimusta tulisi tehdä sijaishuoltopaikkojen syistä, jotka estävät jaetun vanhemmuuden toteutumista ja sijaisperheiden koulutuksen riittävydestä suhteessa vanhemman kanssa tehtävään yhteistyöhön. Lastensuojelun sosiaalityön keinoin olisi tehtävissä paljon, jos tiedettäisiin, mitkä seikat vaativat korjaamista.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus. 177–188.
- Aikio, S. 2017. Viisi näkökulmaa valtaan. Sosiaalityön taustalla olevien valtakäsitysten teoreettista pohdintaa. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 356. Rovaniemi: Lapin Yliopisto.
- Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojeluvalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. THL Raportti 24/2014. Helsinki: THL.
- Araneva, M. 2018. Lastensuojelun perhehoito. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Arnkil, T. & Eriksson, E. 2012. Huoli puheeksi. Stakes oppaita 60. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-17928.pdf?sequence=1
- Aveyard, H. 2014. Doing a literature review in health and social care: A practical guide. Third edition. Maidenhead: Open University Press.
- Brady, M. & Heino, T. 2009. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin. Teoksessa M. Brady (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: THL.
- Chateaufeuf, D., Turcotte, D. & Drapeau, S. 2018. The relationship between foster care families and birth families in a child welfare context: The determining factors. Artikkelijulkaisussa Child & Family Social Work. 2018, 23(1). 71–79. DOI: 10.1111/cfs.12385
- Enroos, R. 2016. Lapsen tulo julkiseen kotiin: Huostassaolon ensivaiheet sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino. E-kirja.
- Eteläpelto, A., Heiskanen, T. & Collin, K. 2011. Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Teoksessa A. Eteläpelto, T. Heiskanen & K. Collin (toim.) Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa. Helsinki: Kansanvalistusseura: Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. 11-32.

- Harjula, M. 2020. Eletty sosiaalityö kahden sukupolven murroskokemuksena 1940–2000. Teoksessa J. Moilanen, J. Annola & M. Satka (toim.) *Sosiaalityön käänteet*. Jyväskylä: SoPhi 144. 47-75.
- Hiltunen, T. 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantumisen. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä studies in education, psychology and social research 541.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. *Tutki ja kirjoita*. 11. painos. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, L. 2013. Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino. 55–86.
- Hämäläinen, K. 2012. Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Väitöskirja. Helsinki: Väestöliitto.
- Hänninen, K. & Poikela, R. 2016. Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa M. Törrönen, K. Hänninen, T. Lehto-Lundén, P. Salovaara, M. Veistilä, A. Anttonen & P. Jouttimäki (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. Ellibs e-kirja.
- Höjer, I. 2011. Parents with Children in Foster Care – How Do They Perceive Their Contact with Social Workers? Artikkelijulkaisussa *Practice* 23(2), 111–123.
- Jokinen, A. 2016. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa M. Törrönen, K. Hänninen, T. Lehto-Lundén, P. Salovaara, M. Veistilä, A. Anttonen & P. Jouttimäki (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. Sivunumeroimaton e-kirja.
- Juhila, K. 2011. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino. Sivunumeroimaton e-kirja.
- Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus. 141–144.
- Juvonen, T. 2013. Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteiden rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino. 327–356.
- Järvinen, M. & Tankred Luckow, S. 2020. Sociological Ambivalence: Relationships between Birth Parents and Foster Parents. Artikkelijulkaisussa *Sociology*. 2020;54(4):825-841. DOI: 10.1177/0038038519896937
- Kallinen, K. 2019. Perhehoitoon sijoitettujen lasten suhteet biologisiin vanhempiinsa. Artikkelijulkaisussa *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (2019):1.
- Karisto, A. 2016. Hyvinvointi ja vastavuoroisuus. Teoksessa M. Törrönen, K. Hänninen, T. Lehto-Lundén, P. Salovaara, M. Veistilä, A. Anttonen & P. Jouttimäki (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. Ellibs e-kirja.
- Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vasta-paino.

- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset - etnografia lastenkotityöstä. Väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Laakso, R. 2016. Huostaanotto ja muutokset lasten elämässä. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino. Sivunumeroimaton e-kirja.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 190/2019.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015.
- Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä 1379/2010.
- Lamponen, T. 2016. Kiireellinen sijoitus ja ”minihuostaanotto”? Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino. Sivunumeroimaton e-kirja.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lonne, B., Harries, M., Featherstone, B. & Gray, M. 2016. Working Ethically in Child Protection. Routledge. E-kirja.
- Mikkonen, J. 2006. Transaktioanalyysi persoonallisuus- ja vuorovaikutusteorianä. Psykologia 41 (2006) : 5, 2. artikkeli. Helsinki : Suomen psykologinen seura
- Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Väitöskirja. Kuopion yliopisto.
- Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja Turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Perhehoitolaki 263/2015.
- Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka!: Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA.
- Puusa, A. 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa: A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus. 145– 156.
- Pösö, T. 2016. Johdanto: Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino. Sivunumeroimaton e-kirja.
- Rinne, L. 2019. Vanhempien kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun perhehoidossa. Pro Gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Romakkaniemi, M. & Kilpeläinen, A. 2013. Asiakkuus terveydenhuollon sosiaalityössä – Terveydenhuollon sosiaalityöntekijät asiakkaiden toimijuuden tilojen rakentajina. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino. 244–271.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Ruuskanen, P. 2021. Sosiaalinen pääoma. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. Saatavissa: <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-paoma>

- Satka, M., Moilanen, J. & Annola, J. 2020. Sosiaalityön käännteitä paikantamassa. Teoksessa J. Moilanen, J. Annola & M. Satka (toim.) Sosiaalityön käännteet. SoPhi. 5-20. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2019:8. Helsinki: STM.
- Suhonen, R., Axelin, A. & Stolt, M. 2016. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa M. Stolt, A. Axelin & R. Suhonen (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Turun Yliopisto.
- Sulimani-Aidan, Y. & Paldi, Y. 2020. Youth perspectives on parents' involvement in residential care in Israel. *Journal of social work: JSW*, 20(1), pp. 64-82. DOI: 10.1177/1468017318793619
- Tanskanen, I. 2019. Ajan henki lain kirjaimessa: Suomalaisten lastensuojelulakien ja -asetusten ideologiat. *Jyu Dissertations 75*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Sivunumeroimaton e-kirja.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäily-jen käsitteleminen Suomessa. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Törrönen, M. 2016a. Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa M. Törrönen, K. Hänninen, T. Lehto-Lundén, P. Salovaara, M. Veistilä, A. Anttonen & P. Jouttimäki (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. Sivunumeroimaton e-kirja.
- Törrönen, M. 2016b. Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa M. Törrönen, K. Hänninen, T. Lehto-Lundén, P. Salovaara, M. Veistilä, A. Anttonen & P. Jouttimäki (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. Sivunumeroimaton e-kirja.
- Van den Steene, H., West, D. & Glazemak-ers, I. 2018. Needs and preferences of parents of adolescents with multiple and complex needs in residential care. Artikkelijulkaisussa *Child & family social work*, 23(4), pp. 693-700. DOI: 10.1111/cfs.12465
- Vierula, T. 2016. Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino. Sivunumeroimaton e-kirja.
- Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus. Sivunumeroimaton e-kirja.
- Vuorenmaa, M. 2016. Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Tampere: Tampere University Press.

LIITTEET

LIITE 1 TAULUKKO AINEISTOSTA

Tutkimuksen tekijät, artikkelin nimi ja vuosiluku	Tutkimuksen tavoite	Tutkimusmenetelmät	Keskeisimmät tulokset
<p>1. Sulimani-Aidan, Y. & Paldi, Y. 2020. Youth perspectives on parents' involvement in residential care in Israel.</p> <p>Journal of social work: JSW, 20(1), pp. 64-82</p>	Selvittää, miten Israelin nuorisokyliin sijoitetut nuoret arvioivat vanhempien osallisuutta laitossijoituksen aikana sekä tutkia, miten vanhempien osallisuus vaikutti sijoituksen jälkeiseen elämään.	79 kahdesta kuuteen vuotta ennen tutkimusta sijoituksesta lähteneitä nuoria haastateltiin.	Neljännes nuorista koki vanhempia osallistettavan säännöllisesti. Enemmän osallistuvien vanhempien nuoret saavuttivat korkeamman koulutustason ja ilmoittivat vähemmän riskikäyttäytymistä suhteessa vähän osallistuvien vanhempien nuoriin. Eroja ei ilmennyt asepalveluksen ja taloudellisen aseman suhteen.
<p>2. Chateauneuf, D., Turcotte, D. & Drapeau, S. 2018. The relationship between foster care families and birth families in a child welfare context: The determining factors.</p> <p>Child & Family Social Work: 2018, 23(1). 71-79</p>	Tutkia sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien suhdetta, suhteen luonnetta ja laatua sekä niihin vaikuttavia tekijöitä Kanadan perhehoidossa	45 sijaisperheen ja sukulaissijaisperheen puolistrukturoitua haastattelua	Suhteeseen vaikuttivat se, kuinka usein lapset tapasivat vanhempiaan, kuinka tapaamiset sujuivat, sijaisvanhempien asenteet ja biologisten vanhempien ominaisuudet. Suhtautuminen biologisiin vanhempiin ja tapaamisten valmistelu vaikuttavat siihen, kuinka lapsi pystyy käsittelemään kahteen perheeseen kuulumisen.
<p>3. Van den Steene, H., West, D. & Glazemakers, I. 2018. Needs and preferences of parents of adolescents with</p>	Tutkia sijoitettujen, oireilevien nuorten vanhempien omia toiveita ja tarpeita sijaishuollon aikana laitoshoidossa	12 sijaishuollossa asuvan, oireilevan nuoren tytön vanhempien syvähaastattelua Belgiassa	Vanhemmat toivoivat todellista yhteistyötä ammattilaisten kanssa, kunnioitusta ja riittävästi tietoa asioista sekä tukea ja neuvoja

<p>multiple and complex needs in residential care.</p> <p>Child & family social work, 23(4), pp. 693-700</p>			<p>nuoren kanssa toimimiseen. Vanhempien tarpeiden huomioimisella voidaan optimoida kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevien perheiden palveluita.</p>
<p>4. Järvinen, M. & Tankred Luckow, S. 2020. Sociological Ambivalence: Relationships between Birth Parents and Foster Parents</p> <p>Sociology 2020; 54(4):825-841</p>	<p>Esittää sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien välistä yhteistyötä ambivalentteina perhehoidossa; halutaan tuoda esiin, että yhteistyön vaatimus on monimutkainen.</p>	<p>Syvähaastateltu 15 biologista vanhempaa ja 16 sijaisvanhempaa Tanskassa.</p>	<p>Lapsen etu on käsite, jota sijaisvanhemmat ja biologiset vanhemmat katsovat omista näkökulmistaan. Yhteistyötä haittaavat sijaisvanhempien käsitykset biologisten vanhempien syystä lapsen oireiluun ja biologisten vanhempien käsitys sijaisvanhemmista yhteistyötä haittaavina ja valtaa käyttävinä tahoina.</p>
<p>5. Hiltunen, T. 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen</p> <p>Jyväskylä: Jyväskylä studies in education, psychology and social research 541</p>	<p>Tuoda esiin lapsen huostaanoton aikaista äitiyttä, epäonnistumisen tunteita ja voimaantumista sekä selvittää, mitkä seikat tukivat ja heikensivät äitien voimaantumista sekä millaista tukea äidit olivat lasten huostaanotto-prosessin aikana saaneet sekä perhe- että laitoshoidossa</p>	<p>19 huostaanotetun lapsen äidin teemahaastattelua sekä seitsemän äidin seuranta-haastattelut</p>	<p>Äidit kokivat huostaanoton järkytyksenä ja sen jälkeen kokivat ulkopuolisuuden tunteita vanhempana ja äidin roolin uudella hakemista. Osa vanhemmista koki myönteistä kehitystä, he kuntoutuivat ja voimaantuivat. Tukea äidit kokivat saaneensa liian vähän.</p>
<p>6. Vierula, T. 2016. Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä</p> <p>Tampere: Vastapaino</p>	<p>Huostaanottojen käynnistämien prosessien käsittely osana vanhempien henkilökohtaisesta elämästä sekä laitos- että perhehoidossa</p>	<p>16 vanhemman kerronnallista teemahaastattelua</p>	<p>Vanhemmat kokivat huostaanoton leimaavana ja epäonnistumisena. Suhteet sijaisvanhempiin koettiin pääosin ristiriitaisina ja haastavina, joskus jopa lämpiminä. Merkitykselliseksi koettiin</p>

			sijaisperheen hyväksyntä ja arvostus.
<p>7. Kallinen, K. 2019. Perhehoitoon sijoitettujen lasten suhteet biologisiin vanhempiinsa</p> <p>Yhteiskuntapolitiikka 84 (2019):1</p>	<p>Kuvata, miten lapset itse kokevat suhteensa biologisiin vanhempiinsa perhehoitossa toteutuvan sijaishuollon aikana.</p>	<p>16 perheeseen sijoitetun lapsen haastattelut. Lapset olivat sijoitettuna sekä sukulaissijaisperheisiin että sijaisperheisiin.</p>	<p>Tutkimuksessa tunnistettiin kolmenlaisia suhteita lasten suhteissa heidän vanhempiinsa: julkisen vallan säätelemät suhteet, eheät äitisuhteet ja säröiset isäsuhteet. Lapsilla huomattiin olevan asiantuntijuutta omien tärkeiden perhesuhteidensa määrittelijänä. Heidän myös todettiin tarvitsevan tietoa vanhemmistaan ja perhejuuristaan.</p>
<p>8. Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa</p> <p>Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA</p>	<p>Tuodaan esiin vanhempien kokemuksia oman kuntoutumisensa tukemisesta lapsen sijaishuollon aikana sekä vanhempien kehitysehdotuksia lapsen sijaishuollon aikaisesta tuesta sekä laitos- että perhehoitossa</p>	<p>Haastatteluihin perustuva käytäntötutkimus, jossa haastateltu 14 huostaanotetun lapsen biologista vanhempaa.</p>	<p>Vanhemmuus saa vähäisen merkityksen ja vaatii vanhemmilta itseltään aktiivisuutta. Vanhemman kuntoutumista lapsen sijaishuollon aikana tuki vanhemman merkityksellisyyskokemukset. Vanhemmat kokivat kuulluksi tulemisen ja päätöksiin osallistumisen tukevan vanhemmuutta. Vanhemmat toivoivat aiempaa tiiviimpää tukea ja yhteistyötä lapsen sijaishuollon aikana.</p>

LIITE 2 ESIMERKKI AINEISTON ANALYYSISTÄ

Ilmaus	Pelkistäminen	Teemoittelu	Käsitteellistäminen
<i>"In many cases, the interviewed birth parents saw the foster parents as 'part of the system'." (4)</i>	Sijaisvanhemmat osa systeemiä	Valta sijaisvanhemmalla, koettu osallisuus vajavaista	Sosiaalisen vaikuttamisen taso Epätasaisesti jakaantunut valta Ohittaminen Vanhemmuuden kontrollointi
<i>"Useat haastateltavista kertoivat kiu-kun ja vihan tunteistaan sosiaalityöntekijää ja/tai sijaisäitiä kohtaan, sillä tunnetasolla he edustavat vanhemmille niitä, jotka ovat vieneet lapsen." (6)</i>	Sijaisvanhempiin kohdistetaan vihaa, koska ovat olleet viemässä lasta.	Valta sosiaalityöntekijällä ja sijaisvanhempi rinnastetaan sosiaalityöntekijään	Sosiaalisen vaikuttamisen taso Epätasaisesti jakaantunut valta Vanhemmuuden kontrollointi Ohittaminen
<i>"Lasten toiveet paluusta toisen tai molempien luokse nousivat vahvasti esiin lasten puheissa..." (7)</i>	Vanhemman kaipuu.	Vanhemman vaikutus lapsen elämään, vaikka ei ole jatkuvasti läsnä.	Näkymätön vaikuttaja.
<i>"...study's finding might indicate a certain "working model" with parents, in which staff tend to involve parents only when problems occur with their children, instead of involving them with their children's routine, achievements, or progress, thus allowing them to play an integral role in their children's lives while in care." (1)</i>	Vanhemmat mukaan vain ongelmissa tai erityistilanteissa, ei arjessa.	Vanhempi taustalla ja paikalla kutsuttaessa. Valta kutsuun on sijaishuoltopaikan.	Tilanteessa olo/ sosiaalisen vaikuttamisen taso. Epätasaisesti jakaantunut valta Ohittaminen Vanhemmuuden kontrollointi
<i>"Both groups of parents tended to use the principle 'in the best interest of the child' when describing their own and each other's roles..." (4)</i>	Kummatkin vanhempien ryhmät katsovat "lapsen parhaan" omasta näkökulmastaan.	Kumpikin osapuoli katsoo tilannetta omasta "lapsen parhaasta".	Peli
<i>"In accordance with this, the interviewed birth parents in our study – occupying a prototypical client role – tended to feel exposed and misunderstood, and they often questioned the motivations of both the authorities and the foster parents." (4)</i>	Vanhempi väärinymmärretty, prototyyppisenä asiakkaana kyseenalaistaa muiden toimintaa.	Vallankäyttö johtamalla vanhempi tiettyyn rooliin	Tilanteessa olo Ohittaminen
<i>"Lapsen biologisella äidillä ja sijaisperheen vanhemmilla saattavat kuitenkin näkemykset lapsen edun mukaisesta toiminnasta poiketa toisistaan." (5)</i>	Biologinen äiti ja sijaisvanhemmat poikkeavat käsityksessään lapsen edusta.	Eriävät näkemykset lapsen edusta.	Peli
<i>"Hoitaja on se, joka päättää, ei siinä oo äidillä mitään sananvaltaa mihinkään." (6)</i>	Valta koettu olevan vain sijaishuollossa.	Laitoksen vallankäytön kokemus.	Sosiaalisen vaikuttamisen taso. Vanhemmuuden kontrollointi.
<i>Verkostokartoissa äiti on usein alim-pänä ja lapset toteavat, ettei ole muuta yhtä tärkeitä. (7)</i>	Äiti nimetty tärkeim-mäksi.	Äidin tärkeys, henki-nen valta.	Näkymätön vaikuttaja

<i>"Äideille muodostui käsitys, että sijaisvanhemmilla on valta päättää lapsen ja biologisen äidin tapaamistiheydestä ja että sijaisvanhemmat määrittelevät kuinka hyvä tai huono lapsen biologinen äiti on." (5)</i>	Äitien käsitys sijaisperheen vallasta määritteli vanhemmuutta.	Sijaisperheen oikeuttamaton valta.	Sosiaalisen vaikuttamisen taso Vanhemmuuden kontrollointi
<i>"Äitien ja sijaisvanhempien yhteistyö vaikutti toimiaan monissa tapauksissa hyvin. Kumppanuuteen perustuva yhteistyö vahvisti naisten äitiyttä." (5)</i>	Yhteistyö voi toimia. Kumppanuus vahvistaa äitiä.	Kumppanuus voimaannuttavana, yhteinen valta.	Yhteistoiminta Läsnäolo Käytännöllinen kasvatuskumppanuus
<i>"What I find important is that they dig deeper and investigate the situation instead of sticking a label. Here, they didn't stick a label but they analyzed the situation instead: what are the problems? We had the feeling they listened to us." (3)</i>	Vanhempia ei leimattu vaan kuunneltiin; ongelman tarkastelu leimaamisen sijaan.	Arvostus ja kuuleminen, valta kuunnella ammattilaisella	Yhteistyö Hetkellinen kohtaaminen
<i>"Luottamuksellisista suhteista sijaisvanhempiin kertoo äitien avoimuus." (5)</i>	Luottamuksellisuus avoimuuden merkki.	Luottamuksellisuus ja avoimuus, yhteinen valta.	Yhteistoiminta Läsnäolo Käytännöllinen kasvatuskumppanuus
<i>... in having the whole foster care institution 'on their side'. (4)</i>	Sijaisperheiden ja biologisten vanhempien puolet	Vastakkainasettelu	Peli
<i>"Vanhemmuuden toteuttaminen näkyi rinnakkaisena sijaishuollon kanssa." (8)</i>	Vanhemmuuden toteuttaminen rinnakkain.	Molemmiin puolin luottamus, yhteinen valta.	Yhteistoiminta. Läsnäolo Käytännöllinen kasvatuskumppanuus

